

Jaarverslag 2025

Sociale rechten beschermen

FIRM
|
FDH

Het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens is een onafhankelijke publieke instelling die de mensenrechten beschermt en bevordert.

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER	4
1. FOCUS: SOCIALE RECHTEN BESCHERMEN	6
Inleiding	6
1.1. Het standstill-beginsel	8
1.2. Uitzondering op het beginsel: achteruitgang toestaan, onder bepaalde voorwaarden	9
1.3. De sociale rechten en het standstill-beginsel (doen) respecteren	14
1.4. Conclusie en aanbevelingen	20
2. ACTIVITEITEN 2025	23
2.1. Adviezen, rapporten en beleidswerk	25
2.2. Steun aan klokkenluiders	35
2.3. Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM)	37
2.4. Centraal contactpunt tegen SLAPP	38
2.5. Onderzoek	39
2.6. Educatie	41
2.7. Communicatie	42
2.8. Meldingen van burgers	43
3. MANDAAT VAN HET FIRM: NAAR EEN NOODZAKELIJKE VERSTERKING	44
3.1. Opdrachten en mandaat	45
3.2. De bescherming van de mensenrechten in België versterken door interfederalisering	46
4. ORGANISATIE EN WERKING	51
4.1. Human resources	52
4.2. Financiën en budget	53

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER

♦
Koen Lemmens

Beste lezer,

Ook 2025 was voor het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens, en voor de mensenrechten in het algemeen, weer een uitdagend jaar. De internationale rechtsorde, die na de Tweede Wereldoorlog werd uitgebouwd, en waarin respect voor mensenrechten een prominente plaats kreeg, weliswaar misschien meer als ideaal dan als dagelijkse realiteit, werd brutaal onderuitgehaald door President Trump en andere aanhangers van het recht van de sterkste.

Ook in ons eigen land zagen we zorgwekkende tendensen. In ons rapport over de Rule of Law, moesten we weer de aandacht vestigen op belangrijke pijnpunten: de gebrekkige werking van Justitie, de problemen van gerechtelijke achterstand, de niet-uitvoering van definitief geworden rechterlijke beslissingen door de overheden. Reken daar het probleem van de grondslapers en de overbevolking van de gevangenen bij, en het wordt duidelijk dat ook in België het respect voor de rechtsstaat verre van verworven is. Samen met de andere bevoegde instellingen hebben wij de voorbij jaren aangedrongen op een oplossing voor deze al veel te lang aanslepende problemen. Wij zullen dat ook blijven doen in de toekomst.

Een ander aspect van de rauwe terugkeer van de brutale machts-politiek is het triviale gebruik van geweld als middel om conflicten te beslechten. Gaza, Oekraïne, Venezuela, op het ogenblik dat ik dit schrijf Iran, en zelfs het gepoker om Groenland: het vredesdividend waar we de voorbije decennia van genoten hebben, is op. In Europa herontdekken we, weliswaar met slepende voeten en met frisse tegenzin, dat veiligheid ook een essentiële overheidstaak is. Defensiebudgetten worden, mee onder druk van de VS, verhoogd.

Dit gaat in ons land gepaard met saneringsinspanningen om de openbare financiën min of meer in evenwicht te houden. Daarbij moeten moeilijke beleidskeuzes gemaakt worden, die op het eerste gezicht technisch van aard zijn, en niet meteen mensenrechtelijke kwesties prominent op de voorgrond plaatsen. Wie nader toekijkt, ziet het probleem nochtans wel: als besparingen de sociale zekerheid treffen, dan is de kans groot dat ze raken aan de sociaal-economische grondrechten van de burgers. In België zijn die beschermd door artikel 23 van de Grondwet, waarin het Grondwettelijk Hof een standstill-verplichting leest. Dat betekent dat als nieuwe wetgeving een aanzienlijke vermindering van de rechtsbescherming inhoudt, de wetgever daarvoor een redelijke verantwoording moet kunnen voorleggen.

Het laat zich aanzien dat in de komende maanden de betekenis en toepassing van dat standstill-beginsel stevig bediscussieerd zullen worden. Sociale organisaties kunnen het zien als een middel om zich te verzetten tegen wat zij zien als sociale regressie. Overheden ervaren het dan misschien weer als een beleidsobstakel. In dit jaarverslag leest u alvast een analyse van het beginsel door onze medewerkers, in de hoop dat ook wie minder vertrouwd is met de juridische termen, het debat de komende maanden met kennis van zaken kan volgen.

Afsluiten doen we in eigen huis. 2025 was het jaar waarin het FIRM 5 kaarsjes mocht uitblazen. In de korte tijd, is er ontzettend veel werk verricht. Daarvoor moeten we onze erg gedreven medewerkers en de directeur bijzonder dankbaar zijn. Zij zijn absoluut klaar voor de toekomst. Het zal meer dan nodig zijn...

KOEN LEMMENS,
Voorzitter van het FIRM

1. FOCUS: **SOCIALE RECHTEN** BESCHERMEN

INLEIDING

2025 was het jaar waarin de federale regering ingrijpende sociaal-economische hervormingen aankondigde en doorvoerde. De beperking van werkloosheidsuitkeringen in de tijd, de pensioenhervorming en de hervorming van de regeling voor personen in arbeidsongeschiktheid behoren tot de meest zichtbare hervormingen. Deze maatregelen, maar ook andere waarover minder is gesproken, hebben een grote en concrete impact op het leven van zeer veel mensen.

Mag een werkgever beslissen om een medewerker van de ene dag op de andere een werkrooster tot 21.00 uur op te leggen? Mogen langdurig zieken een sanctie krijgen die evenveel bedraagt als hun uitkering (terwijl dat vroeger 2,5% was) omdat ze niet aanwezig zijn op een afspraak om hun 'werk-potentieel' te beoordelen, terwijl er geen twijfel is over hun ongeschiktheid om te werken? Heeft men rekening gehouden met problemen van geestelijke gezondheid alvorens te bepalen dat mensen in een dergelijke situatie hun volledige uitkering verliezen?

Deze concrete vragen houden verband met een fundamentele kwestie: hoe ver kunnen sociaal-economische hervormingen gaan zonder sociale rechten aan te tasten? Het FIRM heeft, meermaals en samen met andere onafhankelijke instellingen,¹ gewaarschuwd voor de risico's dat de in 2025 en 2026 ondernomen wets-hervormingen afbreuk doen aan de sociale rechten. Dergelijke afbreuk zou neerkomen op een risico van schending van de Grondwet en van de internationale verbintenissen die België is aangegaan.

¹ FIRM, [Advies nr. 04-2025 van 2 juli 2025 over een hervorming van de werkloosheid](#); Raad van State, Advies nr. 77.696/2-3-16-VR 1 van 11 mei 2025, Parl. St., Kamer, 56-0909/001, p. 382 e.v.; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, [Advies over de impact van de hervorming van de werkloosheidsuitkeringen door de federale regering met betrekking tot non-take-up van rechten](#), Brussel, 14 juli 2025; FIRM, [Advies nr. 14-2025 van 15 december 2025 over een hervorming van de terugkeer naar het werk voor zieke mensen](#); FIRM, [Advies nr. 04-2026 van 12 maart 2026 over een hervorming van de flexibiliteit van arbeid en nachtarbeid](#).

De economische, sociale en culturele rechten zijn sinds 1994 ingeschreven in artikel 23 van de Grondwet.² Artikel 23 garandeert het recht op een menswaardig leven en somt meerdere essentiële sociale rechten op: recht op arbeid, sociale zekerheid, gezondheid, huisvesting, ...

Artikel 23 van de Grondwet

“Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.

Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.

Die rechten omvatten inzonderheid:

- 1° het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid dat onder meer gericht is op het waarborgen van een zo hoog en stabiel mogelijk werkgelegenheidspeil, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen;
- 2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;
- 3° het recht op een behoorlijke huisvesting;
- 4° het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu;
- 5° het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing;
- 6° het recht op gezinsbijslagen.”

Al in 1948 verkondigde de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens “de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten, en vrij zullen zijn van vrees

en gebrek”.³ Ze bevat een reeks sociale rechten (behoorlijke levensstandaard, betaald verlof, ...) die op gelijke hoogte worden geplaatst als burgerlijke of politieke rechten (algemeen stemrecht, vrijheid van meningsuiting, ...). Met de ondertekening van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten in 1966 erkende de meerderheid van de staten, ook België, dat dit ideaal van een vrije mens slechts kan worden verwezenlijkt als iedereen “zijn economische, sociale en culturele rechten, alsmede zijn burgerrechten en zijn politieke rechten” kan uitoefenen.⁴ Deze verbintenis illustreert, naast andere, het fundamentele beginsel van de ondeelbaarheid van de mensenrechten.⁵ Het is een essentiële opdracht voor het FIRN, als nationaal mensenrechteninstituut, om dit beginsel van ondeelbaarheid te bevorderen.⁶

De rechten die zijn ingeschreven in artikel 23 van de Belgische Grondwet hebben in principe geen rechtstreekse impact. De wet- en regelgeving die de parlementen van de verschillende bestuursniveaus aannemen, garanderen deze rechten en bepalen hun precieze inhoud. Zo kan een individu van een rechtbank niet eisen dat deze hem een pas gerenoveerd appartement met 3 slaapkamers voor minder dan € 1.000 toewijst op basis van het recht op huisvesting zoals opgenomen in de Grondwet.⁷ Toch is de aanwezigheid van de sociale rechten in

² Art. 23 van de Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994 (het recht op gezinsbijslagen werd toegevoegd door een herziening van 6 januari 2014).

³ Preambule van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, Resolutie 217 A, op 10 december 1948 aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

⁴ Preambule van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (hierna ‘IVESCR’) van 16 december 1966.

⁵ Bijvoorbeeld de preambule van het Europees Sociaal Handvest (herzien), op 3 mei 1996 ondertekend in Straatsburg, benadrukt “de noodzaak (...) om de ondeelbaarheid te behouden van alle mensenrechten, of het nu gaat om burger-, politieke, economische, sociale of culturele rechten”; *The Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993*, p. 5.

⁶ Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 10: De rol van nationale mensenrechteninstellingen in het kader van de bescherming van de economische, sociale en culturele rechten, E/C.12/1998/25, 14 december 1998, p. 2.

⁷ Voorbeeld genoemd door Hugo Mormont en Katrin Stangherlin, “*Le principe de standstill déduit de l'article 23 de la Constitution en droit de la sécurité sociale. Balises et perspectives*”, *Revue Droits fondamentaux et pauvreté*, nr. 2022/4, p. 130.

De sociaal-economische hervormingen hebben een directe impact op de leefomstandigheden van mensen – © Marc Wallican – W13

de Grondwet niet louter symbolisch. Er geldt voor deze rechten immers een verbod op achteruitgang (of standstill-verplichting): overheden mogen het beschermingsniveau van een recht niet gevoelig verminderen zonder redelijke rechtvaardiging op basis van een doel van algemeen belang.⁸ Dit beginsel kan van toepassing zijn in diverse domeinen zoals gratis onderwijs,⁹ het recht op een gezond leefmilieu of het beschermingsniveau van de rechtsstaat.¹⁰

Aangezien er momenteel grote sociaal-economische hervormingen plaatsvinden, focust dit rapport op de toepassing van het standstill-beginsel op sociale rechten. Eerst worden de oorsprong en de inhoud van dit beginsel toegelicht (1.1). Daarna komen de voorwaarden aan bod waaronder maatregelen die sociale rechten inperken, toch in overweging kunnen worden genomen (1.2). Vervolgens stelt het rapport richtlijnen voor om te garanderen dat alle betrokken instellingen en actoren het standstill-beginsel toepassen (1.3) en wordt het belang benadrukt van impactstudies, zowel vóór als na de aanname van regressieve maatregelen (1.4). Tot slot formuleert het rapport een reeks aanbevelingen (1.5).

⁸ Voorbeelden van redelijke rechtvaardigingen worden besproken in punt 1.2. van dit rapport.

⁹ Art. 24 § 3 van de Grondwet; Arbitragehof (vandaag Grondwettelijk Hof), arrest nr. 33/92 van 7 mei 1992.

¹⁰ Hof van Justitie van de Europese Unie, Republika, 20 april 2021, C-896/19, para. 63-64.

1.1. HET STANDSTILL-BEGINSEL

In de volgende twee punten worden het standstill-beginsel (1.1.1) en de oorsprong ervan voorgesteld; dit beginsel vloeit niet alleen voort uit de Grondwet, maar ook uit de internationale verbintenissen die België is aangegaan (1.1.2).

1.1.1. PRINCIPIEEL VERBOD OM HET BESCHERMINGSNIVEAU VAN SOCIALE RECHTEN TE VERLAGEN

De standstill-verplichting houdt in dat het voor overheden in principe verboden is om het beschermingsniveau van sociale rechten te verlagen. Het verbiedt de aanname van een norm die “het beschermingsniveau dat wordt geboden door de wetgeving, in aanzienlijke mate vermindert zonder redelijke verantwoording”.¹¹ Het wordt bekrachtigd door de belangrijkste drie rechtscolleges in België - het Grondwettelijk Hof, de Raad van State¹² en het Hof van Cassatie¹³ - en wordt regelmatig toegepast door rechters.

1.1.2. BEGINSEL VERANKERD IN ARTIKEL 23 VAN DE GRONDWET EN IN DE INTERNATIONALE VERPLICHTINGEN VAN BELGIË

Het standstill-beginsel vloeit rechtstreeks voort uit de Grondwet en het internationaal recht, ook al staat het niet uitdrukkelijk in Artikel 23 van de Grondwet. Het beginsel werd wel heel duidelijk geformuleerd in het kader van de parlementaire debatten die hebben geleid tot het huidige artikel 23 van de Grondwet¹⁴ dat door meer dan twee derde van de

¹¹ Grondwettelijk Hof, arrest nr. 69/2023 van 27 april 2023, B.6.2; arrest nr. 122/2024 van 14 november 2024, B.5.2.

¹² RvS nr. 243.760 van 20 februari 2019; RvS nr. 215.309 van 23 september 2011, p. 20; RvS nr. 258.354 van 8 januari 2024.

¹³ Cass., 5 maart 2018, S.16.0033.F; Cass., 14 september 2020, S.18.0012.F; Cass., 19 april 2021, S.20.0068.F; Cass., 12 juni 2023, S.22.0089.F; Cass., 19 juni 2023, S.22.0046.N, Cass., 9 december 2024, S.19.0062.F.

¹⁴ J. Velaers, De grondwet. Een artikelsgewijze commentaar. Deel I. Het federale België, het grondgebied, de grondrechten, Die Keure, 2019, p. 444, para. 28; Wouter Vandenhole, “Het jonge leven van sociaal-economische grondrechten in de Belgische Grondwet”, De Grondwet en Jan Velaers. Een vriendschapsgewijze commentaar, Die Keure, 2022, pp. 156-157.

verkozenen werd goedgekeurd.¹⁵ Bovendien vloeit de verplichting van niet-achteruitgang voort uit het internationale recht met betrekking tot bepaalde rechten die in artikel 23 worden bekrachtigd.

Door het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten te ratificeren heeft België zich ertoe verbonden om “met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen (...), steeds nader tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen”.¹⁶ De staten moeten “zo snel en zo doeltreffend mogelijk ijveren om dit doel te verwezenlijken”.¹⁷ Dit houdt de verplichting in om maatregelen te nemen, ook op wetgevend vlak, om vooruitgang te boeken op vlak van onder andere het recht op “sociale zekerheid”,¹⁸ het recht op “billijke en gunstige arbeidsvoorwaarden”, het recht voor “een ieder” op “een behoorlijke levensstandaard voor zichzelf en zijn gezin” en op “steeds betere levensomstandigheden”,¹⁹ het recht op “een zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid”.²⁰ In 1961 verklaarden de lidstaten van de Raad van Europa vastbesloten te zijn om “alle inspanningen te leveren om de levensstandaard te verbeteren en het welzijn te bevorderen van alle categorieën van hun bevolking” door het Europees Sociaal Handvest te ondertekenen.²¹

De verplichting om het beschermingsniveau te doen vooruitgaan wordt op nog explicietere wijze geformuleerd in bepaalde internationale teksten. Zo verplicht artikel 12 van het (herzien) Europees Sociaal Handvest België ertoe om: “de effectieve uitoefening van het recht op sociale zekerheid

te verzekeren, “het socialezekerheidsstelsel op een toereikend niveau te behouden” en “zich in te spannen om het socialezekerheidsstelsel geleidelijk naar een hoger niveau te brengen”.²² Deze internationale verplichtingen om de sociale rechten te doen evolueren impliceren logischerwijze het verbod om het beschermingsniveau ervan te verlagen.²³

1.2. UITZONDERING OP HET BEGINSSEL: ACHTERUITGANG TOESTAAN, ONDER BEPAALDE VOORWAARDEN

Het parlement en de regering zijn vrij om een economisch beleid te voeren. Het standstill-beginsel is dan ook niet absoluut (1.2.1). In dit tweede deel wordt beschreven onder welke voorwaarden de rechtspraak en het internationaal recht toestaan dat de sociale bescherming erop achteruitgaat. Aanzienlijke achteruitgang (1.2.2.) is toegestaan als ze een doel van algemeen belang heeft (1.2.3), evenredig is (1.2.4) en naar behoren rekening houdt met de situatie van mensen in een situatie van kwetsbaarheid (1.2.5).

1.2.1. BEOORDELINGSMARGE VAN OVERHEDEN OM SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID TE VOEREN

Het standstill-beginsel is geen absoluut beginsel. Rechtscolleges kennen een bepaalde beoordelingsmarge toe aan de regering of de wetgever als die een hervorming wenst door te voeren op het vlak van

15 Voor elke wijziging van de Grondwet is een dubbele meerderheid vereist: twee derden van de aanwezige parlementsleden en twee derden van de uitgebrachte stemmen (art. 195 lid 5 van de Grondwet).

16 Art. 2 § 1 van het Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (hierna ‘IVESCR’).

17 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 3: De aard van de verplichtingen van de lidstaten (art. 2 § 1 van het Verdrag), 14 december 1990, UN Doc. E/1991/23, para. 9.

18 Art. 9 van het IVESCR.

19 Art. 11 van het IVESCR.

20 Art. 12 van het IVESCR.

21 Preambule van het Europees Sociaal Handvest, op 18 oktober 1961 ondertekend in Turijn.

22 Zie ook de verplichting om collectief onderhandelen te bevorderen zoals opgenomen in artikel 6 van het Europees Sociaal Handvest (herzien) evenals de verplichting om maatregelen te nemen opdat “het collectief onderhandelen geleidelijk zou worden uitgebreid” tot bepaalde materies waaronder de arbeidsvoorwaarden en de relaties tussen werkgevers en werknemers zoals bedoeld in art. 5 § 2, b) van Verdrag nr. 154 van de IAO van 19 juni 1981 betreffende de promotie van collectief onderhandelen.

23 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 3: De aard van de verplichtingen van de lidstaten (art. 2 § 1 van het Verdrag), 14 december 1990, UN Doc. E/1991/23, para. 9 en 12; [Algemene opmerking nr. 19. Het recht op sociale zekerheid](#) (art. 9 van het Verdrag), 4 februari 2008, E/C.12/GC/19, para. 42.

sociaal-economisch beleid.²⁴ Dit kan meer bepaald het geval zijn wanneer overheden een oplossing zoeken voor uitzonderlijke financiële problemen²⁵ of de toekomst van het socialezekerheidsstelsel veilig willen stellen.²⁶ Het standstill-beginsel verhindert dus niet dat overheden “raken aan de bij wet bepaalde nadere regels van sociale zekerheid” en ontzegt hen niet “de bevoegdheid om te oordelen hoe dat recht op de meest adequate wijze wordt gewaarborgd”.²⁷ Het Grondwettelijk Hof is bijvoorbeeld van mening dat het standstill-beginsel niet wordt geschonden door de geleidelijke verhoging van de pensioenleeftijd van 65 tot 67 jaar, bedoeld om de budgettaire kosten van de vergrijzing van de bevolking op te vangen en de effectieve gemiddelde uitstapleeftijd uit de arbeidsmarkt te verhogen.²⁸

Om te bepalen of maatregelen die de sociale bescherming beperken in overeenstemming zijn met het standstill-beginsel, moet in de eerste plaats worden gecontroleerd of deze maatregelen:

1. leiden tot een aanzienlijke achteruitgang ten aanzien van de bestaande bescherming.

Vervolgens, wanneer dat het geval blijkt te zijn, moet worden onderzocht of deze maatregelen:

2. ten minste een doel van algemeen belang hebben;²⁹
3. en het voorwerp uitmaken van een redelijke en evenredige verantwoording om het doel te bereiken.

Deze voorwaarden worden hierna nader toegelicht.

Om dit onderzoek te voeren, moeten de volgende criteria worden gebruikt, zoals vastgesteld door het Europees Comité voor Sociale Rechten, om na te gaan of een beperking van het recht op sociale zekerheid³⁰ in overeenstemming is met het (herzien) Europees Sociaal Handvest:

- a. “de inhoud van de wijzigingen (toepassingsgebied, voorwaarden voor toekenning van de uitkering, niveau van de uitkering, dienstduur enz.);
- b. de redenen voor de wijzigingen en het kader van het sociale en economische beleid waarin ze worden opgenomen; het belang van de wijzigingen (categorieën en aantallen getroffen personen, bedrag van de uitkeringen vóór en na de wijziging);
- c. de noodzaak van de hervorming en de overeenstemming ervan met de situatie aan de oorsprong ervan (beoogde doelstellingen);
- d. het bestaan van maatregelen van maatschappelijke dienstverlening bestemd voor personen die als gevolg van deze wijzigingen in een staat van behoeftigheid belanden; en
- e. de resultaten op basis van deze wijzigingen.”³¹

24 Volgens het Comité voor economische, sociale en culturele rechten komen deze rechten “in aanmerking om te worden verzekerd in het kader van zeer diverse economische of politieke systemen, met als enige voorwaarde dat de onderlinge afhankelijkheid en de ondeelbaarheid van de twee reeksen van mensenrechten (...) worden erkend en weerspiegeld in het betrokken systeem” (Algemene opmerking nr. 3: De aard van de verplichtingen van de lidstaten (art. 2 § 1 van het Verdrag), 14 december 1990, UN Doc. E/1991/23, para. 8).

25 Zie bijvoorbeeld Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna ‘EHRM’), *Da Conceição Mateus t. Portugal* en *Santos Januário t. Portugal*, nr. 57725/12 en nr. 62235/12, 8 oktober 2013.

26 EHRM, *Aielli en andere t. Italië en Arboit en andere t. Italië*, nr. 27166/18 en nr. 27167/18, 10 juli 2018.

27 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 69/2023 van 27 april 2023, B.6.4.

28 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.20.2 tot B.24.2.

29 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.17.2. Volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens moet de wetgevende macht om door middel van nieuwe bepalingen rechten te regelen die voortvloeien uit wetten die eerder van kracht waren, worden verantwoord door “bindende redenen van algemeen belang”, bijvoorbeeld inzake pensioenen (EHRM, *Tsoukalas t. Griekenland*, nr. 12286/08, 22 juli 2010, para. 52).

30 Volgens het FIRM zijn deze criteria, vastgesteld op basis van het recht op sociale zekerheid zoals bedoeld in art. 12 van het Europees Sociaal Handvest (herzien), relevant voor de meeste andere sociale rechten.

31 Europees Comité voor Sociale Rechten (hierna ‘ECSR’), *Digest of the Case Law*, 2022, p. 122. Het Comité voor economische, sociale en culturele rechten heeft soortgelijke criteria uitgewerkt (Algemene opmerking nr. 19, Het recht op sociale zekerheid (art. 9 van het Verdrag), 4 februari 2008, para. 42).

1.2.2. 'AANZIENLIJKE' ACHTERUITGANG IN VERGELIJKING MET DE BESTAANDE BESCHERMING

Om de naleving van het standstill-beginsel te controleren, moet een maatregel (in ontwerp of aangenomen) worden vergeleken met de situatie die bestond vóór de aanneming van de betrokken maatregel.³² Alleen een maatregel die een achteruitgang van bescherming inhoudt, moet worden onderzocht.³³ Volgens de Belgische rechtscollèges moet deze achteruitgang 'aanzienlijk'³⁴ of 'gevoelig'³⁵ zijn opdat de standstill-verplichting van toepassing zou zijn.³⁶ De hierna genoemde maatregelen zijn voorbeelden waarvan werd beschouwd dat ze leiden tot aanzienlijke achteruitgang:

- een vermindering met 2% van een vergoeding voor personen met een bijzonder laag inkomen;³⁷
- een financiële bijdrage van € 50 per gerechtelijke procedure, te betalen door de begunstigden van juridische bijstand;³⁸
- optrekking van de leeftijd voor toekenning van een overlevingspensioen van 45 tot 55 jaar;³⁹
- een nieuwe voorwaarde van 10 jaar verblijf voor toekenning van de IGO (inkomensgarantie voor ouderen), ook

al konden de betrokkenen een recht op maatschappelijke integratie doen gelden;⁴⁰

- de overgang van werkloosheidsuitkeringen zonder tijdsbeperking naar een in de tijd beperkt recht.⁴¹

Wanneer een maatregel rechtstreeks of onrechtstreeks⁴² een aanzienlijke achteruitgang meebrengt, is het noodzakelijk na te gaan of de betrokken maatregel (ten minste) een doel van algemeen belang heeft en of deze maatregel in evenredige verhouding staat tot dat doel.

1.2.3. ACHTERUITGANG OM EEN DOEL VAN ALGEMEEN BELANG TE BEREIKEN

Overheden die een maatregel wensen aan te nemen die leidt tot een achteruitgang van bescherming, moeten om te beginnen aantonen dat deze maatregel ten minste een doel van algemeen belang heeft. Onderstaande doelstellingen kunnen bijvoorbeeld als legitiem worden beschouwd:

- budgettaire besparingen realiseren met als doel de leefbaarheid van het systeem van sociale bescherming⁴³, bijvoorbeeld de pensioenen⁴⁴, te garanderen;
- vermijden dat personen er belang bij hebben hun baan op te zeggen om een hogere uitkering te ontvangen en zo een 'werkloosheidsval' voorkomen.⁴⁵

32 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 122/2024 van 14 november 2024, B.7.1.

33 Sommige maatregelen die de controle versterken zonder de voorwaarden van toegang tot het recht te wijzigen, zouden kunnen ontkomen aan deze definitie (Grondwettelijk Hof, arrest van 10 februari 2022, nr. 22/2022, B.10, betreffende de versterking van de controle op de dringende medische hulp aan personen in illegaal verblijf).

34 Formule van het Grondwettelijk Hof (bijvoorbeeld in arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.17.2).

35 Formule van het Hof van Cassatie (Cass., 18 mei 2015, S.14.0042.F) en van de Raad van State (RvS nr. 215.309 van 23 september 2011, p. 20).

36 Deze voorwaarde is discutabel daar ze niet bestaat in het internationale recht en de al dan niet aanzienlijke aard van de achteruitgang afhankelijk kan zijn van een waardeoordeel (Y. Mossoux, "L'arrêt « Cwass » du Conseil d'Etat : perle rare ou poisson-pilote pour le contrôle des régressions significatives de la sécurité sociale ?", A.P.T., 2020, p. 249, p. 264, en de genoemde referenties).

37 RvS nr. 243.760 van 20 februari 2019.

38 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 77/2018 van 21 juni 2018, B.15.3.

39 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.53.

40 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 6/2019, 23 januari 2019, B.8.

41 Advies van de Raad van State, Parl. St., Kamer, 56-0909/001, p. 384; FIRM, Advies nr. 04-2025 van 2 juli 2025 over een hervorming van de werkloosheid, pp. 7-8.

In januari 2026 verwierp het Grondwettelijk Hof een beroep tot opschorting van deze wet daar het beschouwde dat geen enkele verzoekende partij "aantoont dat de onmiddellijke toepassing van de bestreden wetsbepalingen haar een moeilijk te herstellen ernstig nadeel kan berokkenen" (arrest nr. 11/26 van 11 januari 2026, B.46). De inhoudelijke argumenten, waaronder de verenigbaarheid van de maatregel met het standstill-beginsel, werden niet onderzocht maar dat zal gebeuren in het kader van het beroep tot nietigverklaring.

42 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 22/2022 van 10 februari 2022, B.10; Grondwettelijk Hof, arrest nr. 71/2017 van 15 juni 2017, B.4.3.

43 ECSR, Digest of the Case Law, 2022, p. 122.

44 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.20.2.

45 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.55.1 en B.55.2.

Het volstaat echter niet om enkel te verwijzen naar dergelijke doelstellingen. Het Hof van Cassatie oordeelde dat “elke vermindering van de beschermingsgraad die door de uitkeringen wordt gewaarborgd (...) door de aard van die prestaties een vermindering van de uitgaven tot gevolg kan hebben”. Bijgevolg kunnen “dergelijke algemene doelstellingen niet volstaan om eender welke vermindering van die beschermingsgraad te verantwoorden”.⁴⁶ Het verbod op achteruitgang zou een hol begrip zijn als de achteruitgang te rechtvaardigen viel met bijvoorbeeld de doelstelling van een budgettaire besparing. Het is dus noodzakelijk om aan te tonen dat de maatregel “effectief bijdraagt tot deze doelstellingen van algemeen belang”.⁴⁷ De doelstelling moet nauwkeurig worden gedefinieerd om controle mogelijk te maken. De maatregel moet adequaat en relevant zijn om de doelstelling(en) te verwezenlijken.

In 2018 vernietigde het Grondwettelijk Hof een wet die elke persoon die recht heeft op juridische bijstand (pro-deo advocaat) ertoe verplicht tot € 50 te betalen voor elke ingeleide gerechtelijke procedure, in plaats van volledig gratis procedures. De doelstellingen bestonden erin om de begunstigten “op bescheiden wijze” te doen bijdragen tot de financiering van de juridische bijstand en de indiening van onrechtmatige beroepen te bestrijden. Volgens het Grondwettelijk Hof zijn deze doelstellingen niet legitiem om dit ‘remgeld’ te rechtvaardigen. Om te beginnen is de juridische bijstand voorbehouden voor sociale groepen in een zeer kwetsbare situatie die niet over de middelen beschikken om te betalen voor een advocaat: het is bijgevolg tegenstrijdig om hen te doen bijdragen tot de financiering van deze hulp. Ten tweede is het bewijs van de ‘juridische overconsumptie’ van deze begunstigten niet bewezen: het doel van bestrijding van misbruik berust dus op een verkeerde veronderstelling.⁴⁸

Wanneer het doel niet legitiem is, of wanneer het in se wel legitiem is maar de maatregel niet relevant is

om het doel te bereiken, volstaat dat om te besluiten dat de betrokken maatregel het standstill-beginsel schendt. Wanneer de maatregel legitiem en relevant is om het doel te verwezenlijken, moet ze aan de evenredigheidstest worden onderworpen.

1.2.4. EVENREDIGE ACHTERUITGANG TEN OPZICHTE VAN HET DOEL

De voorwaarde van evenredigheid houdt in dat de maatregel die een achteruitgang van rechten meebrengt:

- noodzakelijk moet zijn om het legitieme doel te bereiken, i.e. dat ze onder verschillende mogelijke maatregelen de maatregel moet zijn die het minst afbreuk doet aan het betrokken recht;⁴⁹
- onevenredige nadelen voor de rechtshabbers moet vermijden, in verhouding met de verwachte voordelen.

De voordelen van de maatregel voor het algemeen belang moeten dus worden afgewogen met de schending van een recht voor de personen op wie de bewuste maatregel een impact heeft.

Zo is de afschaffing of de globale vermindering met 10% van verschillende vormen van steun voor personen met een handicap (hulp bij mobiliteit, aangepaste stoelen en bedden, videotelefoons om een deur te openen, automatische versnellingsbak in een auto, aanpassingen van de woning, ...) onevenredig om te strijden tegen misbruik door aannemers die hun offertes opdrijven. Dat misbruik heeft immers betrekking op slechts één type van steun en de offertes kunnen door de administratie worden gecontroleerd door het bedrag van de tussenkomst geval per geval aan te passen; de begunstigten zijn niet verantwoordelijk.⁵⁰

46 Cass., 14 september 2020, A.R. nr. S.18.0012.F.

47 Cass., 14 september 2020, A.R. nr. S.18.0012.F.

48 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 77/2018 van 21 juni 2018, B.14.3 tot 17.3.

49 Cass., 19 april 2021, S.20.0068.F; Het Comité voor economische sociale en culturele rechten stelde wat volgt: “Indien een lidstaat een maatregel neemt die doelbewust neerkomt op een achteruitgang, moet die staat aantonen dat hij dat heeft gedaan na alle andere mogelijke oplossingen grondig te hebben bestudeerd.” (Algemene opmerking nr. 19, Het recht op sociale zekerheid (art. 9 van het Verdrag), 4 februari 2008, para. 42).

50 RvS, nr. 243.760, 20 februari 2019, p. 64.

Elke achteruitgang van sociale rechten moet worden gerechtvaardigd en evenredig zijn met de gevolgen ervan voor de betrokken personen - © Marc Wallican - W13

Indien uit dit onderzoek blijkt dat de betrokken rechten worden geschrapt of verlaagd tot onder een minimumdrempel, wordt de maatregel steeds als onevenredig beschouwd. Overheden zijn immers verplicht, bijvoorbeeld, om de uitkeringen te handhaven “op een voldoende niveau, rekening gehouden met de verwachtingen van de begunstigen van het systeem” en dit “zelfs wanneer het als gevolg van de economische situatie (...) voor een Staat onmogelijk is om het stelsel van sociale bescherming te handhaven op het niveau dat het eerder had bereikt”.⁵¹ Volgens het Europees Comité voor Sociale Rechten wordt het Europees Sociaal Handvest geschonden wanneer vervangingsinkomens, zoals uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid, gelijk zijn aan minder dan 50% van het aangepaste mediane inkomen.⁵² Een gevoelige vermindering van de vergoeding is ook in strijd met het standstill-beginsel indien ze een impact heeft op de billijke aard van de vergoeding die door de Grondwet wordt gewaarborgd.⁵³

51 Europees Comité voor Sociale Rechten (hierna ‘ECSR’), Beslissing over de gegrondheid: Federatie van gepensioneerde werknemers van Griekenland (IKA-ETAM) t. Griekenland, Collectieve klacht nr. 76/2012, 7 december 2012, para. 69.

52 CEDS, *Finnish Society of Social Rights t. Finland*, beslissing over de gegrondheid van 14 september 2022, nr. 172/2018, para. 50. In 2022 was het mediaan loon in België gelijk aan € 3.728 bruto per maand voor een voltijds werkende persoon (Statbel, [Gemiddelde bruto maandlonen](#), 25 september 2024, geraadpleegd in april 2026, Statbel publiceerde geen recentere cijfers).

53 Cass., 18 mei 2015, A.R. nr. S.14.0042.F.

Er mag rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat bepaalde personen van wie de uitkeringen geschrapt of sterk verminderd worden, een beroep kunnen doen op de sociale bijstand door het OCMW. Het Europees Comité voor Sociale Rechten is echter van mening dat de maatregelen die volledige categorieën van werknemers uitsluiten van de sociale bescherming die een systeem biedt, en de doorverwijzing naar een eenvoudige regeling van minimale maatschappelijke hulpverlening “een handeling van achteruitgang vertegenwoordigen” die het recht op sociale zekerheid schendt.⁵⁴ Enkel de waarborg van toegang tot de sociale bijstand van het OCMW volstaat bijvoorbeeld niet om de volgende maatregelen te verantwoorden:

- een voorwaarde van 10 jaar verblijf opleggen om recht te hebben op de IGO⁵⁵ of de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap;⁵⁶
- de inschakelingsuitkeringen in de tijd beperken (uitkeringen vergelijkbaar met de werkloosheidsuitkeringen verkregen op basis van studies en niet van werk).⁵⁷

De evenredigheid van een regressieve maatregel impliceert in principe dat ze tijdelijk is⁵⁸ en dat het niveau van de betrokken rechten wordt hersteld zodra deze maatregel niet langer noodzakelijk is of het niet mogelijk heeft gemaakt om de verwachte resultaten te bereiken.⁵⁹

54 ECSR, [Digest of the Case Law](#), 2022, pp. 122-123.

55 Grondwettelijk Hof, 23 januari 2019, nr. 6/2019, B.8.

56 GwH., 12 maart 2020, nr. 41/2020, B.8.

57 Volgens het Hof van Cassatie zou “de interventie van de [OCMW’s], die voor eender wie verzekerd is, niet volstaan, om niet het risico te lopen aan de standstill-verplichting al haar inhoud te ontnemen (...), om eender welke vermindering te rechtvaardigen van het door sociale prestaties geboden beschermingsniveau, ook al dragen zij niet bij”, Cass., 14 september 2020, A.R. nr. S.18.0012.F.

58 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, beslissing [Ben Djazia t. Spanje](#), 21 juli 2017, E/C.12/61/D/5/2015, para. 17.6.

59 Kinderrechtencomité, Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opstelling van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 31.

1.2.5. EEN MAATREGEL DIE REKENING HOUDT MET PERSONEN IN EEN KWETSBARE SITUATIE

Het evenredigheidsbeginsel en de mensenrechten leggen aan overheden ook de verplichting op om na te gaan of de maatregelen geen onevenredige gevolgen hebben voor bepaalde categorieën van personen. Deze controle moet meer bepaald betrekking hebben op de impact op gender en kwetsbare groepen,⁶⁰ bijvoorbeeld zieken of personen met een handicap, personen in een precaire financiële situatie, jongeren of ouderen en kinderen.⁶¹ Een maatregel kan evenredig zijn voor sommige groepen personen, maar onevenredig voor anderen. Het Grondwettelijk Hof is bijvoorbeeld van mening dat de optrekking van 45 tot 55 jaar van de minimumleeftijd om recht te hebben op een overlevingspensioen over het algemeen gerechtvaardigd is om te vermijden dat personen hun baan opzeggen om een pensioen ten laste van de gemeenschap te kunnen krijgen. Het Hof meent echter wel dat deze maatregel onevenredig is voor personen van wie wordt erkend dat ze arbeidsongeschikt zijn, of nauwelijks of niet actief zijn op de arbeidsmarkt. Als gevolg van hun leeftijd bevinden zij zich in een bijzonder kwetsbare situatie om werk te vinden.⁶²

60 De verplichting om rekening te houden met de door de maatregel bedoelde categorieën van personen vloeit voort uit het standstill-beginsel of uit het gelijkheidsbeginsel dat meer bepaald is opgenomen in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet (Grondwettelijk Hof, 15 oktober 2019, nr. 139/2015, B.11.2.1). Ze vloeit ook voort uit de artikelen G en I van het Europees Sociaal Handvest (ECSR, Digest of the Case Law, 2022, pp. 212-213).

61 "In perioden van economische crisis mogen regressieve maatregelen alleen in overweging worden genomen nadat alle andere mogelijkheden zijn geëvalueerd en nadat men zich ervan heeft vergewist dat kinderen als laatsten zullen worden getroffen, meer bepaald kwetsbare kinderen." (Kinderrechtencomité, Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opmaak van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 31).

62 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.57.1 tot B.57.3.

1.3. DE SOCIALE RECHTEN EN HET STANDSTILL-BEGINSEL (DOEN) RESPECTEREN

Het is de taak van overheden om de redenen van algemeen belang uiteen te zetten en uit te leggen hoe de achteruitgang van een sociaal recht adequaat en evenredig is om de legitieme doelstellingen te bereiken.⁶³

Dit derde deel stelt een aantal denkpistes en nuttige bronnen voor aan overheden en mensenrechtenverdedigers met als doel het standstill-beginsel te (doen) respecteren met betrekking tot sociale rechten. Zonder volledigheid na te streven, wordt in dit deel het belang benadrukt van overleg met de betrokken partijen en van een grondig democratisch debat voordat ingrijpende hervormingen worden doorgevoerd (1.3.1). Ook is het belangrijk om de totale en gecumuleerde impact van de verschillende maatregelen te onderzoeken (1.3.2), indicatoren te gebruiken (1.3.3) en rekening te houden met de verplichting van de staat om "alle beschikbare middelen" te wijden aan de verwezenlijking van sociale rechten (1.3.4).

1.3.1. BREED OVERLEG EN EEN GRONDIG DEMOCRATISCH DEBAT BEVORDEREN

Een grondig parlementair debat, gevoed door raadpleging van de verschillende betrokken partijen, rond een wetsontwerp of -voorstel dat de mensenrechten beperkt, is essentieel.⁶⁴ Zo kan het parlement maatregelen nemen die rekening houden met de realiteit op het terrein en met wetenschappelijke kennis. Het kan ook bepaalde onverwachte neveneffecten evalueren. Louter raadplegen volstaat niet: er moet ook rekening gehouden worden met de resultaten van die raadpleging, ook wanneer het gaat om kwetsbare groepen wiens belangen op

63 Cass., 14 september 2020, A.R. nr. S.18.0012.F.; RvS nr. 243.760 van 20 februari 2019; RvS nr. 258.354 van 8 januari 2024; Comité voor economische, sociale en culturele rechten, "Appréciation de l'obligation d'agir « au maximum de ses ressources disponibles » dans le contexte d'un protocole facultatif au Pacte", 21 september 2007, E/C.12/2007/1, para. 9.

64 EHRM (Grote Kamer), *Hirst t. Verenigd Koninkrijk nr. 2*, 6 oktober 2005; EHRM, *Dakir t. België*, 11 juli 2017, para. 57.

het spel staan.⁶⁵ Wat bijvoorbeeld nauwelijks aan bod kwam in de debatten over de vermindering van bepaalde vervangingsinkomens (werkloosheid, afschaffing van de indexering van uitkeringen boven een bedrag van € 2.000 bruto), was de impact ervan op kinderen. Een degelijk debat op basis van correcte informatie volstaat niet om een maatregel conform aan de mensenrechten te maken, maar beperkt wel het risico in tegenspraak met die rechten te zijn.⁶⁶

De mogelijkheid om wetten bij urgentie aan te nemen wanneer dat noodzakelijk blijkt, is een belangrijk voorrecht van het parlement. In 2025 en 2026 betreurden meerdere actoren, waaronder het FIRM, het gebruik van urgentieprocedures voor de goedkeuring van structurele hervormingen die een grote impact hebben op zowel de mensenrechten als de sociale rechten (werkloosheid,⁶⁷ “terug naar werk”-beleid voor personen in arbeidsongeschiktheid,⁶⁸ pensioenen⁶⁹). In een urgentieprocedure in de Kamer mag de spreektijd van parlementsliden worden beperkt tot vijf minuten per spreker en mag ook het aantal sprekers sterk worden beperkt.⁷⁰ Het gebruik van een urgentieprocedure voor dit type wetgeving is ook in strijd met de richtlijnen betreffende het democratische wetgevingsproces van het OVSE⁷¹ en met de aanbevelingen van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten.⁷²

65 Kinderrechtencomité, Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opmaak van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 69.

66 De beoordelingsbevoegdheid van de wetgever is nog groter wanneer de maatregelen zijn aangenomen na breed overleg met de sociale partners (Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.19).

67 FIRM, [Advies nr. 4-2025 van 2 juli 2025 over een hervorming van de werkloosheid](#); Advies van de Raad van State nr. 77.696/2-3-16-VR 1 van 11 mei 2025, Parl. St., Kamer, 56-0909/001, p. 389.

68 FIRM, [Advies nr. 14-2025 van 15 december 2025 over een hervorming van de terugkeer naar werk voor zieke mensen](#).

69 FIRM, Advies nr. 5/2026 van 3 april 2026 betreffende het gebruik van de urgentieprocedure in het kader van de wetsontwerpen houdende de pensioenhervorming (nr. 1405 en 1406).

70 Art. 48, 1., 6° en art. 51 van het Reglement van de Kamer van volksvertegenwoordigers.

71 OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODHIR), [Guidelines on Democratic Lawmaking for Better Laws](#), 16 januari 2024.

72 Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA), [Better Legislation. Human rights impact assessments in lawmaking](#), 2026.

Volgens het FIRM zou de urgentieprocedure moeten worden vermeden voor dit type grootschalige hervorming met een impact op de sociale rechten.

1.3.2. ANALYSE VAN DE TOTALE EN GECUMULEERDE IMPACT VAN MAATREGELEN

Een impactanalyse voor en na de goedkeuring van wetgeving, om de gevolgen ervan te beoordelen, kan de aandacht vestigen op bepaalde verplichtingen van overheden om de mensenrechten te respecteren.⁷³ Om achteruitgang te identificeren en om de evenredigheid ervan te evalueren, kan het noodzakelijk blijken om de rechtstreekse en onrechtstreekse impact te analyseren van meerdere gecumuleerde maatregelen op de betrokken personen en in het bijzonder op personen in een kwetsbare situatie.⁷⁴ De Raad van State oordeelde immers dat de gecumuleerde vermindering van verschillende steunmaatregelen voor personen met een handicap (aanpassing van de woning, elektrische auto's enz.) een achteruitgang vertegenwoordigde, op globale wijze beoordeeld, zonder elk van de maatregelen afzonderlijk te onderzoeken.⁷⁵

Meer in het algemeen hebben maatregelen die tot een daling van sociale uitkeringen leiden, niet alleen een rechtstreekse impact op de situatie van de begunstigden maar kunnen ze ook directe of indirecte gevolgen hebben voor mensen die werken. Als een samenwonende moeder bijvoorbeeld haar werkloosheidsuitkering verliest, leidt dat tot een netto inkomensverlies van € 700. Dat heeft een directe impact op het hele gezin, waar ook haar voltijds werkende partner en kind deel van uitmaken.⁷⁶ Als

73 Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA), [Better Legislation. Human rights impact assessments in lawmaking](#), 2026, p. 12.

74 Europees Comité voor Sociale Rechten, Federatie van gepensioneerde werknemers van Griekenland (IKA-ETAM) t. Griekenland, klacht nr. 76/2012, beslissing over de gegrondheid van 7 december 2012, para. 78-83.

75 RvS nr. 243.760 van 20 februari 2019, pp. 60-61; Y. Mossoux, op. cit., p. 234.

76 Ligue des familles, [Exclusions du chômage : ces familles particulièrement fragilisées - Enjeux familiaux de la limitation à 2 ans maximum des allocations de chômage](#), juni 2025, pp. 18-19.

een persoon van de werkloosheidsregeling naar het OCMW overgaat, heeft dat een indirecte impact op een werkende ouder die onderhoudsgeld krijgt van deze persoon. Deze wijziging van situatie leidt tot een inkomensverlies van ongeveer € 460 terwijl de ontvangen steun vanwege het OCMW voor het onderhoudsgeld slechts € 91 bedraagt; als gevolg daarvan daalt dit onderhoudsgeld, wat gevolgen heeft voor de werkende ouder en het kind.⁷⁷ De rechten in verband met werk en de rechten van personen die een vervangingsinkomen krijgen, zijn nauw met elkaar verbonden. Zo kan de vermindering van werkloosheidsuitkeringen of de versterking van de voorwaardelijkheid van maatschappelijke bijstand bepaalde personen ertoe aanzetten een minder duurzame betrekking te aanvaarden of een betrekking met een lager loon of die wordt uitgeoefend onder minder gunstige voorwaarden.⁷⁸ Om adequaat te evalueren of bepaalde sociale rechten worden afgebroken, moet worden onderzocht wat het gecombineerde effect is van meerdere maatregelen,⁷⁹ ook wanneer die maatregelen ressorteren onder verschillende wetteksten. Zo kan de financiële situatie van werklozen rechtstreeks worden beïnvloed door meerdere maatregelen: de maatregel die de uitkeringen in de tijd beperkt tot maximaal twee jaar,⁸⁰ de maatregel die de belasting op de ontvangen werkloosheidsuitkeringen verhoogt,⁸¹ de maatregel die de indexering van uitke-

ringen en pensioenen hoger dan € 2.000 beperkt.⁸² Indien ze van de werkloosheid worden uitgesloten, kunnen deze personen ook onrechtstreeks worden getroffen door de soortgelijke maatregelen betreffende de sociale steun die OCMW's bieden.

De impactanalyse die tijdens het wetgevende proces wordt gemaakt, vervangt de gerechtelijke toets niet, maar ze maakt wel een meer globale benadering mogelijk. In principe spreken rechters zich namelijk enkel uit over een welbepaalde maatregel of wet, wat het moeilijker maakt om rekening te houden met gecumuleerde maatregelen die in verschillende wetten zijn opgenomen. In sommige gevallen ontbreekt de impactanalyse omdat een achteruitgang als niet aanzienlijk wordt beschouwd, bijvoorbeeld wat betreft de vervanging van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) door het leefloon van het OCMW voor personen van 65 tot 67 jaar, waarvan het bedrag nochtans 17% lager ligt.⁸³

Een preventieve impactanalyse (voordat de maatregelen worden aangenomen) van de gevolgen van besparingsmaatregelen voor de mensenrechten en meer bepaald de sociale rechten is essentieel om te vermijden dat die rechten worden geschonden.⁸⁴ Het is niet altijd even gemakkelijk om te anticiperen op alle gevolgen van een hervorming. Bijgevolg is een grondige evaluatie van de uitvoering van de maatregelen, meer bepaald van de behaalde resultaten, eveneens essentieel om hun evenredigheid en bijgevolg hun tijdelijke aard te garanderen.

77 Ligue des familles, *Exclusions du chômage : ces familles particulièrement fragilisées - Enjeux familiaux de la limitation à 2 ans maximum des allocations de chômage*, juni 2025, p.19.

78 Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, *Advies over de impact van de hervorming van de werkloosheidsuitkeringen door de federale regering met betrekking tot non-take-up van rechten*, Brussel, 14 juli 2025, pp. 7-9.

79 De regelgeving moet in haar geheel worden bestudeerd, zonder zich te beperken tot de beslissingen betreffende een enkel individu (Cass. 19 juni 2023, S.22.0046.N), wat niet belet een achteruitgang van de regelgeving te illustreren aan de hand van de situatie van betrokken personen (RvS nr. 258.354 van 8 januari 2024, para. 14).

80 Art. 88 en volgende van de programmawet van 18 juli 2025.

81 *“Les chômeurs seront plus lourdement imposés, avec une perte pouvant aller jusqu'à 165 euros par mois”*, l'Echo, 24 februari 2026. Volgens het Grondwettelijk Hof kunnen de modaliteiten voor belasting van een pensioen behoren tot het recht op sociale zekerheid indien ze “afbreuk kunnen doen aan de essentie zelf van het recht op pensioen” (arrest nr. 129/2016 van 13 oktober 2016, B.21 redenering a contrario).

82 *Tijdelijk plafond voor de index: een evenwichtige hervorming om de koopkracht en het concurrentievermogen te beschermen*, communiqué van de minister van Werk, 24 december 2025; Een solide systeem van indexering van de lonen en sociale uitkeringen wordt aanbevolen door het Europees Comité voor Sociale Rechten (*Social rights and the cost-of-living crisis. A review of States Parties' ad hoc reports*, 2025, para. 66-67, para. 77) en de meerwaarde daarvan wordt ook erkend door het EU-recht (art. 5 § 3, 5 § 5 en 7a) van Richtlijn 2022/2041 van 19 oktober 2022 betreffende toereikende minimumlonen in de Europese Unie).

83 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 135/2017 van 30 november 2017, B.63.3 en B.65.2; Berekening door Y. Mossoux, op. cit., noot 140, p. 264.

84 O. De Schutter, *Le socle européen des droits sociaux et le rôle de la Charte sociale européenne dans l'ordre juridique de l'Union européenne*, Raad van Europa, 2019, p. 32.

Sociale rechten beschermen houdt in dat men steunt op overleg en dat overheidsbeleid wordt geëvalueerd – © Marc Wallican – W13

1.3.3. GEBRUIK MAKEN VAN INDICATOREN

Vele mensenrechtenactoren benadrukken dat het noodzakelijk is om gebruik te maken van passende kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren⁸⁵ om zowel de impact van de regressieve maatregelen op de rechten van personen te onderzoeken als de met die maatregelen behaalde resultaten te evalueren.⁸⁶ In de impactanalyses die bij bepaalde wetsontwerpen horen, wordt echter zelden verwezen naar

indicatoren. De analyse bij het wetsontwerp “terug naar werk voor arbeidsongeschikte personen”, dat voorziet in de intrekking voor 100% (tegenover 2,5% voorheen) van de ongeschiktheidsuitkering in geval van ongerechtvaardigde afwezigheid bij de evaluatie van het ‘arbeidspotentieel’, stelt dat deze maatregel “een positieve impact” zou hebben in het kader van de armoedebestrijding. Ze stelt ook dat “via de responsabilisering (de maatregel) erop gericht (is) de terugkeer naar de arbeidsmarkt te vergemakkelijken, wat leidt tot een stijging van de inkomsten”.⁸⁷

85 HCDH, *Indicateurs des droits de l'homme : Guide pour mesurer et mettre en œuvre*, (Genève, 2012) (HR/PUB/12/5), meer bepaald p. 104, para. 55; Zie ook IAO-verdrag nr. 160) in verband met arbeidsstatistieken, 1985.

86 Het onderzoek van de behaalde resultaten in de evenredigheidsanalyse wordt vermeld door het Europees Comité voor Sociale Rechten (Digest of the Case Law, 2022, p. 122), het Kinderrechtencomité (Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opmaak van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 24) en ook, impliciet, door het Hof van Cassatie (Cass., 14 september 2020, S.18.0012.F; Hugo Mormont, Katrin Stangherlin, “*Le principe de standstill déduit de l'article 23 de la Constitution en droit de la sécurité sociale. Balises et perspectives*”, *Revue Droits fondamentaux et pauvreté*, nr. 2022/4, p. 127).

Nochtans trekt onderzoek van indicatoren deze bewering zeer in twijfel. Uit de cijfers van Statbel die het Planbureau heeft voorgesteld (indicators.be), blijkt immers dat meer dan één derde van de langdurig arbeidsongeschikte personen een ziektebeeld vertoont in verband met geestelijke gezondheid (38,2% in 2024, een aandeel dat voortdurend stijgt

87 Regelgevingsimpactanalyse, Parl. St., Kamer, 56-1177/001, p. 80.

sinds 2005). Deze situatie van kwetsbaarheid kan in grotere mate aanleiding geven tot ongerechtvaardigde afwezigheden,⁸⁸ wat als gevolg zou hebben dat de betrokkenen geen aanspraak kunnen maken op een uitkering wegens ongeschiktheid. Bovendien brengen intrekkingen van uitkeringen het risico mee gevolgen te hebben voor personen die reeds in een onzekere financiële situatie verkeren en die oververtegenwoordigd zijn bij de langdurig zieken. In 2024 verklaarde immers 37% van de personen van 16 jaar en ouder die behoren tot de 20% armste mensen (eerste inkomenskintiel) te kampen met een ziekte of gezondheidsprobleem van lange duur, tegenover 17% onder de 20% meest bemiddelde personen (vijfde kwintiel).⁸⁹

Een situatie op concrete wijze analyseren op basis van indicatoren maakt het mogelijk de aandacht te vestigen op problemen die een oplossing vereisen of op tekortkomingen die moeten worden verholpen, om richting te geven aan strategieën en aldus de maatregelen te verbeteren die overheden nemen ten aanzien van de mensenrechten.⁹⁰ In een advies van 2026⁹¹ wees het FIRM er bijvoorbeeld op dat nachtarbeid werd gerangschikt als “waarschijnlijk kanker- verwekkend voor de mens (categorie 2A)” door het Internationaal Agentschap voor Kankeronderzoek⁹² en de risico’s op kanker, stress, angst en depressie voor werknemers en nog meer voor werkneemsters vergroot.⁹³ Kinderen van ouders die ‘s nachts werken, hebben meer problemen van mentale gezondheid,

zwaarlijvigheid of gedragsproblemen.⁹⁴ Het gebruik van relevante indicatoren kan dus de impact laten zien die maatregelen hebben, niet alleen op de sociale rechten maar ook op andere rechten zoals het recht op familie- en gezinsleven en de rechten van het kind (die de opstellers van het wetsontwerp helemaal niet ter sprake hadden gebracht).

Het blijkt daarom essentieel te zijn om rekening te houden met deze indicatoren, door zowel de wetgever bij het opstellen van wetgeving als de adviesinstanties en de rechtscolleges bij de uitoefening van hun controleopdracht. Het is ook cruciaal dat overheden gegevens verzamelen en die vervolgens in alle transparantie beschikbaar stellen om deze impactanalyse op basis van betrouwbare indicatoren mogelijk te maken.

1.3.4. GEBRUIK MAKEN VAN ALLE BESCHIKBARE BRONNEN

Met de invoering van artikel 23 in de Grondwet werd beslist dat de inhoud van rechten, in het bijzonder sociale rechten, zou worden bepaald door “de aard van de maatschappelijke structuren en de rijkdom, waarover een gemeenschap beschikt”.⁹⁵ Het is echter paradoxaal om vast te stellen dat de rijkdom van de gemeenschap sindsdien globaal gezien is toegenomen,⁹⁶ terwijl vele maatregelen hebben geleid tot een achteruitgang van het beschermingsniveau van de sociale rechten.⁹⁷

88 Langdurige arbeidsongeschiktheid volgens ziekte 2005-2024. Berekeningen Federaal Planbureau op basis van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (2025), rechtstreekse mededeling (02/10/2025), Indicators.be.

89 Ziekte of gezondheidsprobleem van lange duur volgens inkomen, 2005-2024, Indicators.be.

90 HCDH, *Indicateurs des droits de l'homme : Guide pour mesurer et mettre en œuvre*, (Genève, 2012) (HR/PUB/12/5), p. 112.

91 FIRM, *Advies nr. 04-2026 van 9 maart 2026 over een hervorming van de flexibiliteit van arbeid en nachtarbeid*, pp. 4-7.

92 K. Straif, R. Baan, Y. Grosse, B. Secretan, F. El Ghissassi, V. Bouvard, A. Altieri, L. Benbrahim-Tallaa, V. Coglianò, (WHO International Agency For Research on Cancer Monograph Working Group), “*Carcinogenicity of shift-work, painting, and fire-fighting*”, *Lancet Oncol.*, december 2007; nr. 8(12), pp. 1065-6. doi: 10.1016/S1470-2045(07)70373-X. PMID: 19271347.

93 P. Angerer, R. Schmook, I. Elfantel, J. Li, “*Night work and the risk of depression – a systematic review*”, *Dtsch Arztebl Int*, 2017; nr. 114: pp. 404–411. DOI: 10.3238/arztebl.2017.0404.

94 J. Li, S. E. Johnson, W. J. Han, S. Andrews, G. Kendall, L. Strazdins, A. Dockery, “*Parents’ nonstandard work schedules and child well-being: a critical review of the literature*”, *J. Prim. Prev*, 2014, nr. 35, pp. 53-73.

95 Herziening van titel II van de Grondwet, om een artikel 24bis in te voegen betreffende de economische en sociale rechten, Parl. St., Senaat, B.Z. 1991-1992, nr. 100-2/3, p. 2.

96 Het bbp van België stijgt bijna constant sedert 1960 (Wereldbank, *PIB (\$ US constants de 2015) – Belgium | Data*).

97 Het ontwikkelingsniveau en de economische situatie van een land zijn criteria, naast andere, die het Comité voor economische, sociale en culturele rechten in aanmerking neemt om de regressieve maatregelen te onderzoeken die worden verklaard door een “schaarste van middelen” door staten (Beoordeling van de verplichting om te handelen “met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen” in de context van een facultatief protocol bij het Verdrag”, 21 september 2007, E/C.12/2007/1, para. 10).

Om de volledige uitoefening van sociale rechten te bereiken, dient de staat “alle passende middelen” aan te wenden.⁹⁸ Dat houdt wetgevende, maar ook financiële maatregelen in.⁹⁹ Bijgevolg kan een regressieve maatregel enkel verantwoord zijn wanneer overheden aantonen dat ze “gebruik hebben gemaakt van alle beschikbare middelen”¹⁰⁰ om de bewuste maatregel te vermijden. Volgens het Kinderrechtencomité “omvatten de wetgevingsmaatregelen die de Verdragsluitende staten moeten nemen met betrekking tot hun overheidsbegrotingen, de herziening van geldende wetten en het opstellen en aannemen van wetten die als doel hebben te garanderen dat de begrotingen volstaan om de verwezenlijking van de rechten mogelijk te maken”.¹⁰¹

In dit opzicht zou het relevant zijn om in het licht van deze verplichting bepaalde maatregelen te evalueren die leiden tot een afname van de beschikbare middelen om de sociale rechten en de sociale zekerheid te financieren. Socialezekerheidsbijdragen ressorteren immers onder het recht op sociale zekerheid.¹⁰² Het gaat met name om vele maatregelen van vrijstelling, vermindering of plafonnering¹⁰³ van de sociale bijdragen die worden toegekend aan de werkgever of aan sommige ondernemingen.¹⁰⁴ Het Rekenhof is bijvoorbeeld van mening dat de kostprijs van de vrijstellingen van sociale bijdragen, onbepaald in de tijd en in 2016 ingevoerd ter bevordering van een

eerste aanwerving in een onderneming, te hoog is in verhouding tot het aantal gecreëerde banen.¹⁰⁵ Meer algemeen berekende een studie van de Nationale Bank van België (NBB)¹⁰⁶ dat overheden 25 miljard euro besteedden aan subsidies voor ondernemingen, ofwel 4% van het bbp (dit is 1,5% meer dan in de buurlanden), waarvan twee derde loonsubsidies zijn. De studie van de NBB beveelt aan om elke subsidie te evalueren en stelt vast dat “[e]mpirisch onderzoek (...) [wijst] op gemengde resultaten inzake de effectiviteit en efficiëntie van loonsubsidies”.¹⁰⁷ Aan dit fenomeen wordt verder ook bijgedragen door de creatie of uitbreiding van arbeidsstatuten die minder bijdragen tot de financiering van de sociale zekerheid, zoals flexi-jobs en studentenarbeid.¹⁰⁸ Staten zouden de mensenrechten erop moeten doen vooruitgaan door gebruik te maken van alle beschikbare middelen, meer

98 Art. 2 § 1 van het IVESCR. Deze verplichting vloeit ook voort uit het Europees Sociaal Handvest (herzien) (ECSR, Digest of the Case Law, 2022, p. 33).

99 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 3: De aard van de verplichtingen van de verdragsluitende Staten (art. 2 § 1 van het Verdrag), 14 december 1990, UN Doc. E/1991/23, para. 7.

100 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 3: De aard van de verplichtingen van de verdragsluitende Staten (art. 2 § 1 van het Verdrag), 1990, para. 9; Algemene opmerking nr. 19, Het recht op sociale zekerheid (art. 9 van het Verdrag), 4 februari 2008, para. 42.

101 Kinderrechtencomité, Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opmaak van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 23.

102 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 49/2019 van 4 april 2019, B.11.2.103 Art. 80 tot 84 van de programmawet van 18 juli 2025.

104 Volgens juristen met expertise in het socialezekerheidsrecht is België wereldkampioen (“koploper in de wereld”) wat betreft het aantal maatregelen die voorzien in verminderingen van sociale bijdragen, zodat zij menen dat het onmogelijk is ze allemaal te vermelden in hun handboek (J. Van Langendonck, Y. Jorens, F. Louckx, *Handboek socialezekerheidsrecht, Interscientia*, Antwerpen – Cambridge, 11de ed., 2023, p. 243, para. 806).

105 Een aanpassing van het systeem heeft slechts een besparing van 159 miljoen euro mogelijk gemaakt tijdens de periode 2022-2024, terwijl een besparing tot 1,2 miljard euro (door extrapolatie tot in 2025) mogelijk was door de vrijstelling in de tijd te beperken (Rekenhof, Eerste aanwervingen – Doelgroepvermindering voor RSZ-werkgeversbijdragen – Opvolging 2025 van de aanbevelingen, oktober 2025, p. 9).

106 Overheidssubsidies aan bedrijven zijn meer dan verdubbeld tussen 2000 en 2024 (H. Godefroid, W. Melyn, T. Roelandt, P. Stinglhamber, S. Van Parys, “Are government subsidies and investment grants to enterprises higher in Belgium?”, NBB Economic Review 2025 No 9, p. 13).

107 NBB, Zijn de subsidies voor ondernemingen hoog in België?, persbericht, 27 oktober 2025. Vrijstellingen van bedrijfsvoorheffing aan sommige ondernemingen vertegenwoordigen een publieke uitgave die sterk stijgt en wordt geraamd op 3,9 miljard euro in 2021 tegenover 198 miljoen in 2005 (Rekenhof, Vrijstellingen van storting van bedrijfsvoorheffing (opvolgingsaudit), december 2023, p. 15). In dit verband kon door de FOD Financiën het “effect van de verschillende maatregelen echter niet worden geraamd en konden er geen concrete en meetbare doelstellingen aan worden gekoppeld” (ibid., p. 32).

108 De flexi-jobarbeidsovereenkomst werd ingevoerd in 2015 en biedt aan gepensioneerd en aan mensen die minstens 4/5e werken voor een andere werkgever de mogelijkheid om een bijkomende job uit te oefenen die enkel onderworpen is aan sociale bijdragen van de werkgever tegen een verlaagd tarief en vrijgesteld van belasting tot € 12.000 per jaar. Dit bedrag werd verhoogd tot € 18.000 en zal jaarlijks worden geïndexeerd (art. 18 tot 21 van de wet van 18 december 2025 houdende diverse bepalingen; Parl. St. Kamer 56 nr. 963/001, pp. 7-9). Werknemers-studenten, voor wie de sociale bijdragen worden verlaagd, kunnen voortaan fiscaal ten laste blijven van hun ouders tot een bedrag van € 12.000 aan inkomsten, tegenover € 5.930 voorheen (art. 38 tot 40 van voornoemde wet; Parl. St. Kamer 56 nr. 963/001, p. 20). De RSZ kan echter de globale budgettaire impact van de flexi-jobs op de sociale bijdragen niet evalueren, daar het immers het arbeidsvolume niet kan bepalen dat onder de algemene regeling valt en dat gepresteerd zou zijn geweest als de mogelijkheid van flexi-jobs niet had bestaan (Rekenhof, 182e Boek – Deel II: Boek 2025 over de Sociale Zekerheid, oktober 2025, p. 53).

bepaald via hun fiscale wetgeving, de strijd tegen fiscale fraude, corruptie en onwettige praktijken.¹⁰⁹

De goedkeuring van de begroting van de staat is een voorrecht van de verkozenen. Dit voorrecht verbiedt rechtscolleges echter niet om begrotingsmaatregelen te controleren die een impact hebben op de mensenrechten. Volgens het Comité voor economische, sociale en culturele rechten van de Verenigde Naties “zou de aanneming van een rigide classificatie van de economische, sociale en culturele rechten die ze per definitie buiten de jurisdictie van de rechtbanken zou plaatsen, (...) willekeurig zijn en onverenigbaar met het beginsel van ondeelbaarheid en van onderlinge afhankelijkheid” van de mensenrechten. Deze kwesties enkel aan politieke actoren overlaten en ze weghalen bij rechtbanken “zou bovendien als gevolg hebben het vermogen van rechtbanken om de rechten van de meest kwetsbare en kansarme groepen in de samenleving aanzienlijk te beperken”.¹¹⁰

Het Grondwettelijk Hof mag nagaan of er voldoende middelen worden gewijd aan de verwezenlijking van een recht dat is opgenomen in artikel 23 van de Grondwet. Indien de staat bijvoorbeeld de vergoeding vermindert van advocaten die juridische bijstand leveren, kan het Hof controleren of deze vermindering kan leiden tot een afname van het aantal advocaten dat bereid is om deze bijstand vrijwillig te verstrekken. In geval van een aanzienlijke afname van het beschermingsniveau van het recht op juridische bijstand mag het Grondwettelijk

Hof controleren of het begrotingskrediet in overeenstemming is met het standstill-beginsel.¹¹¹

1.4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In 2023 hebben alle lidstaten van de Raad van Europa, waaronder ook België, opnieuw hun “volledige inzet ten voordele van de bescherming en toepassing van sociale rechten zoals die worden gewaarborgd door de regeling van het Europees Sociaal Handvest” bevestigd.¹¹² Ze benadrukten dat “sociale gerechtigheid essentieel is voor democratische stabiliteit en veiligheid”.¹¹³

In dit jaarverslag wordt aangetoond dat het standstill-beginsel in België een essentieel kader vormt om deze verbintenis te (doen) respecteren. Het standstill-beginsel vloeit voort uit de Grondwet en het internationaal recht. Het verbiedt in principe elke achteruitgang van het beschermingsniveau van sociale rechten. Hoewel uitzonderingen mogelijk zijn, zien we toch steeds meer maatregelen die leiden tot een achteruitgang van de bescherming. De rechtspraak erkent dat de regering en het parlement over een ruime beoordelingsmarge beschikken. Als zij de sociale rechten willen beperken, moeten ze elke beperking wel op redelijke wijze verantwoorden met een legitiem doel en moeten ze het evenredigheidsbeginsel in acht nemen. Dit houdt meer bepaald in dat er bijzondere aandacht wordt besteed aan personen die in een kwetsbare situatie verkeren en dat ongelijkheid wordt vermeden. In sommige gevallen eisen rechtscolleges bijzonder overtuigende verantwoording. Overheden die een maatregel willen invoeren die leidt tot de achteruitgang van sociale rechten, kunnen dit niet rechtvaardigen door enkel te verwijzen naar budgettaire besparingen. Dat doel is weliswaar legitiem, maar te algemeen. Dergelijke rechtvaardiging zou een risico inhouden dat de bescherming van sociale rechten haar essentie verliest.

109 Kinderrechtencomité, Algemene opmerking nr. 19 (2016) over de opmaak van overheidsbegrotingen met het oog op de verwezenlijking van de rechten van het kind (art. 4), 20 juli 2016, CRC/C/GC/19, para. 77.

110 Comité voor economische, sociale en culturele rechten, Algemene opmerking nr. 9: Toepassing van het Verdrag op nationaal niveau, E/C.12/1998/24, 28 december 1998, para. 10. Dit comité voegt toe: “Op dezelfde wijze zou er ten volle rekening moeten worden gehouden met het principe van inroepbaarheid van het Verdrag in de opleiding van magistraten. Het is bijzonder belangrijk om elk vermoeden van rechtstreekse niet-toepassing van de normen van het Verdrag te vermijden. In feite zijn heel wat van die normen geformuleerd in bewoordingen die ten minste even helder en nauwkeurig zijn als die van de andere teksten betreffende de mensenrechten waarvan de rechtbanken de bepalingen over het algemeen als rechtstreeks toepasbaar beschouwen.” (para. 11).

111 Grondwettelijk Hof, arrest nr. 71/2017 van 15 juni 2017, B.4.3.

112 Europees Sociaal Handvest (herzien) van 3 mei 1996.

113 Verklaring van Reykjavik, “Verenigd rond onze waarden”, 16-17 mei 2023, Raad van Europa, p. 6.

Artikel 23 van de Grondwet, dat het recht op een menswaardig bestaan garandeert, is niet louter theoretisch. Het betreft concrete rechten die raken aan het dagelijks leven van zeer veel personen: een fatsoenlijk inkomen hebben, toegang tot kwaliteitsvolle gezondheidszorg, goede arbeidsvoorwaarden genieten of zich in rechte kunnen verdedigen wanneer men niet over voldoende middelen beschikt, ... Dit zijn geen secundaire sociale rechten: ze zijn onlosmakelijk verbonden met andere mensenrechten zoals de vrijheid van meningsuiting of het recht op een privé-, gezins- en familieleven. Mensenrechten zijn immers ondeelbaar en onderling afhankelijk. Zonder een fatsoenlijk inkomen of goede arbeidsvoorwaarden komt de effectieve uitoefening van andere rechten, zoals het recht op een privé-, familie- en gezinsleven, in het gedrang. Bijgevolg zijn overheden verplicht ze niet alleen te erkennen maar ook toe te passen en te beschermen, meer bepaald door middel van aangepaste wetgevings- en begrotingsmaatregelen.

In deze context is een impactanalyse op basis van betrouwbare informatie en gegevens een essentieel instrument. De analyse zou voor de hervormingen moeten worden gemaakt, samen met de belanghebbenden, maar vervolgens ook tijdens het hele wetgevingsproces. In dit opzicht is het uitstel van het parlementair debat over de pensioenhervorming om rekening te houden met de rapporten van het Planbureau¹¹⁴ een positieve evolutie. De dimensie 'mensenrechten' is echter niet uitdrukkelijk opgenomen in dit type analyse. Ook nadat de maatregelen ten uitvoer zijn gelegd, zou er een impactanalyse moeten worden gemaakt waarin deze dimensie is opgenomen. Een dergelijke analyse zou toelaten de concrete gevolgen van de maatregelen te beoordelen in het licht van de behaalde resultaten en, in voorkomend geval, het overheidsbeleid aan te passen of zelfs het beschermingsniveau te herstellen dat eerder bestond.

¹¹⁴ Planbureau, Verdelingseffecten van de pensioenhervorming van de federale regering, Rapport 13208, april 2026; Budgettaire en sociale evaluatie van de pensioenhervorming van de federale regering, Rapport 13299, april 2026.

Een impactanalyse vervangt de controle door de rechtscolleges niet wat betreft de eerbiediging van de mensenrechten. Ze kan echter wel een waardevol hulpmiddel zijn voor de wetgever, de uitvoerende macht, de actoren van het maatschappelijk middenveld en voor de rechtscolleges door ertoe bij te dragen dat er beter rekening wordt gehouden met de fundamentele rechten bij de uitwerking en evaluatie van overheidsbeleid. De eerbiediging van de mensenrechten is niet optioneel. In een context van ingrijpende sociaal-economische hervormingen is de bescherming van sociale rechten een essentiële voorwaarde voor het behoud van de sociale cohesie en de goede werking van de democratie.

AANBEVELINGEN

Het FIRM beveelt de overheden aan om:

- het legitieme doel en de evenredigheid te controleren van elke maatregel die leidt tot een achteruitgang van het beschermingsniveau van een sociaal recht;
- de volgende elementen op te nemen in hun impactanalyse om de evenredigheid te beoordelen:
 - de totale en gecumuleerde impact van verschillende maatregelen;
 - wetenschappelijke indicatoren en evaluaties;
 - de verplichting voor overheden om alle beschikbare middelen te gebruiken.

Het FIRM beveelt het parlement en de regering aan:

Vóór de aanneming van wetgevende hervormingen inzake sociale rechten, om:

- het advies van de belanghebbenden te vragen, en zo nodig hoorzittingen met hen te organiseren, alvorens eender welke grootschalige hervorming goed te keuren die een impact heeft op de sociale rechten;
- een grondige impactstudie te maken wat betreft de mensenrechten alvorens maatregelen goed te keuren die leiden tot een achteruitgang van het niveau van sociale rechten;

- te verifiëren dat de beoogde hervormingen geen onevenredige impact hebben op gender of op bepaalde groepen van kwetsbare personen.

Tijdens de wetgevingsprocedures waarbij hervormingen worden doorgevoerd die sociale rechten beperken, om:

- geen gebruik te maken van de urgentieprocedure bij de aanneming van structurele hervormingen die een impact hebben op de sociale rechten;
- stelselmatig te zorgen voor een verantwoording voor elke achteruitgang van het niveau van sociale bescherming door nauwkeurige legitieme doelstellingen te vermelden;
- duidelijk aan te geven hoe elk van de beoogde restrictieve maatregelen noodzakelijk is om de beoogde doelstellingen te verwezenlijken (noodzakelijkheidsbeginsel);
- de evenredigheid van de beoogde maatregelen te verantwoorden ten opzichte van de achteruitgang van de sociale bescherming en uit te leggen waarom alternatieve maatregelen die geen of een minder grote achteruitgang impliceren niet volstaan om de doelstellingen te bereiken;
- het toepassingsgebied en de duur van restrictieve maatregelen, indien ze naar behoren worden verantwoord, te

beperken tot wat werkelijk noodzakelijk is om de doelstellingen te bereiken;

- geen enkele bepaling van achteruitgang van sociale rechten goed te keuren waarvan de noodzakelijkheid en de evenredigheid niet worden aangetoond in het licht van de legitieme doelstellingen;
- in de wet een verplichting op te nemen om regelmatig een evaluatie van de genomen maatregelen te publiceren wat betreft de resultaten en hun impact op de mensenrechten.

Na de goedkeuring van wetgevende hervormingen die sociale rechten beperken, om:

- regelmatig de resultaten van de genomen maatregelen te beoordelen in het licht van de initiële doelstellingen en hun impact op de sociale rechten van de rechtstreeks en onrechtstreeks betrokken personen;
- de maatregelen die sociale rechten beperken in te trekken waarvan de noodzakelijkheid en de evenredigheid niet worden aangetoond door de behaalde resultaten;
- de maatregelen aan te passen in functie van deze resultaten, zo nodig door het beschermingsniveau te herstellen dat bestond voor de hervorming, om te voldoen aan de verplichting van een hoog niveau van sociale bescherming.

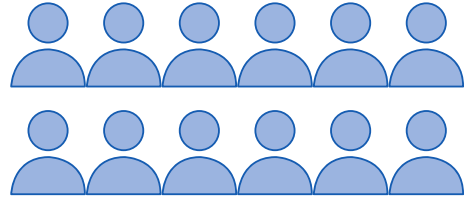
2. ACTIVITEITEN 2025

2025 in cijfers

394 meldingen en vragen

van burgers die op zoek zijn naar hulp of info over mensenrechten

12 rapporten

waaronder het allereerste rapport over de bescherming van klokkenluiders in België

15 adviezen

aan de Kamer van volksvertegenwoordigers of aan de federale regering

60 deelnemers

aan ons eerste netwerkevent over mensenrechteneducatie

278 500

mensen bekeken de video van de campagne "mensenrechten beginnen hier" op online videostreaming platformen

Recht op vrije meningsuiting

88%

Recht op privacy

86%

Recht op gezondheidszorg

81%

De meest bekende mensenrechten onder de Belgen (Bron: FIRM mensenrechtenpeiling 2025)

10

plaatsen van vrijheidsberoving

bezoekt door het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM)

51

ondersteuningsmaatregelen toegekend aan klokkenluiders

Het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens (FIRM) bepaalt zijn activiteiten op basis van het jaarplan en op basis van de noden, vragen en kansen die zich in de loop van het jaar voordoen. Het [jaarplan 2025](#) zelf wordt vastgelegd op basis van de 8 algemene strategische doelstellingen uit het [strategisch plan 2022-2025](#), die beschrijven hoe het Instituut zijn opdrachten in deze vier jaar wil uitoefenen.

Als nationale mensenrechteninstelling met een federaal en residuair mandaat werkt het FIRM nauw samen met andere onafhankelijke openbare mensenrechteninstellingen. Daarnaast hecht het FIRM veel belang aan overleg met het middenveld, onder meer om rapporten op te stellen, om hiaten in de bescherming van de mensenrechten te identificeren, informatie te verzamelen en hun aanbevelingen in aanmerking te nemen.

De onderstaande lijst van activiteiten is niet volledig, maar geeft een overzicht van de initiatieven die het FIRM in 2025 heeft genomen en illustreert daarmee de diversiteit en de omvang van zijn activiteiten.

2.1. ADVIEZEN, RAPPORTEN EN BELEIDSWERK

In 2025 heeft het FIRM in totaal 13 adviezen gericht aan de Kamer van volksvertegenwoordigers of de federale regering met betrekking tot wetsvoorstellen of wetsontwerpen. Het publiceerde ook 11 rapporten, waaronder een rapport over de rechtsstaat en de mensenrechten in België en een rapport over de bescherming van klokkenluiders. Vier rapporten waren "regel 9" - tussenkomsten gericht aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa. Deze tussenkomsten gaan over hoe België de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) uitvoert.

In dit activiteitenverslag worden de adviezen en rapporten van het FIRM onderverdeeld in zeven thematische categorieën: rechtsstaat, sociale rechten en arbeid, civiele ruimte, justitie, klokkenluiders, detentie en andere thema's. Deze verschillende categorieën weerspiegelen de belangrijkste domeinen

waarin het FIRM in 2025 zijn opdrachten inzake adviesverlening, opvolging van de verbintenissen van België en belangenbehartiging heeft uitgeoefend, met name ten aanzien van het federale parlement en de federale regering. Ze bestrijken uiteenlopende kwesties met betrekking tot de eerbiediging van fundamentele vrijheden en rechten, de bescherming van personen en de werking van de rechtsstaat.

2.1.1. RECHTSSTAAT

Rapport over de rechtsstaat en de mensenrechten in België

15 oktober 2025

Dit rapport gaat over de evolutie van de rechtsstaat in België. De rechtsstaat is gebaseerd op de beperking van de macht van de overheid door democratisch vastgestelde regels, die willekeur en machtsmisbruik moeten voorkomen, met name door het evenwicht en het wederzijds respect tussen de drie machten. Het rapport belicht verschillende aanhoudende structurele uitdagingen: het niet uitvoeren door de overheid van gerechtelijke beslissingen die hen veroordelen, het gebrek aan middelen voor justitie, het toegenomen gebruik van administratieve maatregelen die zonder tussenkomst van een rechter worden opgelegd, maar ook zorgwekkende beperkingen van bepaalde fundamentele vrijheden zoals het recht om te betogen en de vrijheid van meningsuiting. Voor het FIRM wijzen deze bevindingen op een zorgwekkende erosie van de rechtsstaat in België.

De kracht van de rechtsstaat ligt niet in de perfectie van de instellingen, maar in hun vermogen om elkaar te versterken, met respect voor het mandaat en de beslissingen van elk van hen. In dat kader speelt het parlement een centrale rol door wetten aan te nemen die in overeenstemming zijn met de grondwettelijke en internationale mensenrechtennormen en door controle uit te oefenen op het optreden van de uitvoerende macht.

Wij roepen de federale autoriteiten en andere beleidsmakers dan ook op om structurele acties

uit te werken die de rechtsstaat versterken, met garanties voor onafhankelijke rechtspraak, effectieve uitvoering van rechterlijke beslissingen en bescherming van mensenrechten.

Oproep tot respect voor de onafhankelijkheid van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

27 mei 2025

Het FIRM heeft samen met Unia, Myria, de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede een oproep gericht aan de Belgische federale autoriteiten om hun steun aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens te herbevestigen. Deze oproep volgt op een open brief die door verschillende Europese staatshoofden is ondertekend en waarin de jurisprudentie van het Hof ter discussie wordt gesteld. De zes mensenrechtenorganisaties spreken hun diepe bezorgdheid uit over de risico's die dergelijke standpunten kunnen inhouden voor het Europese systeem ter bescherming van de mensenrechten.

De organisaties wijzen erop dat het Hof een essentiële rol speelt bij het waarborgen van de eerbiediging van de mensenrechten en de rechtsstaat. Zij benadrukken ook de zorgwekkende tendens om bepaalde nationale en internationale rechterlijke uitspraken ter discussie te stellen of de uitvoering ervan te vertragen. Zij benadrukken dat de jurisprudentie van het Hof in het publieke debat soms onjuist wordt weergegeven.

Ten slotte herinneren de instellingen eraan dat het recht om niet te worden onderworpen aan foltering of onmenselijke of vernederende behandelingen absoluut is en dat dit een recht is dat iedereen toekomt, zelfs als men veroordeeld is. Zij roepen de Belgische autoriteiten dan ook op om consistent te zijn, hun toewijding aan het Europees

Verdrag voor de Rechten van de Mens duidelijk te bevestigen en de onafhankelijkheid van het Hof en zijn jurisprudentie ondubbelzinnig te verdedigen.

Tussenkomst bij de Raad van Europa voor een oplossing voor de opvangcrisis

2 juli 2025

In 2025 hebben Myria en het FIRM hun opvolging van de opvangcrisis voor verzoekers om internationale bescherming voortgezet, in het kader van de uitvoering van de arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waarin België werd veroordeeld. Myria en het FIRM maken zich met name zorgen over de aanhoudende weigering van de federale autoriteiten om de duizenden gerechtelijke veroordelingen uit te voeren die hen zouden moeten verplichten deze personen op te vangen.

Ondanks de goedkeuring van actieplannen en bepaalde maatregelen die door de autoriteiten zijn aangekondigd, stellen wij vast dat de gegeven antwoorden ontoereikend blijven om een effectieve, waardige en mensenrechtenconforme opvang te garanderen. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa blijft de situatie als zorgwekkend beschouwen en houdt nauwlettend toezicht op de uitvoering van de door België aangegane verbintenissen. In dit verband herinneren wij eraan dat de aanhoudende opvangcrisis en de niet-uitvoering van rechterlijke beslissingen niet alleen dringende humanitaire kwesties opwerpen, maar ook fundamentele vragen over de eerbiediging van de rechtsstaat.

Tussenkomst bij de Raad van Europa voor sterkere waarborgen tegen de risico's voor vreemdelingen tijdens de procedure voor vrijwillige terugkeer

15 september 2025

In 2020 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens België veroordeeld in het arrest M.A. tegen België, na de uitzetting van een Soedanese

onderdaan die bij zijn terugkeer werd gemarteld. Het Hof constateerde een schending van het recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel omdat België een rechterlijke beslissing om de uitwijzingsbeslissing te schorten naast zich neerlegde en van het verbod op foltering omdat de beoordeling van de risico's ontoereikend was. De opvolging van dit arrest wordt verzorgd door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, waaraan het FIRM en Myria in 2022 al hebben gemeld dat de door België genomen maatregelen ontoereikend waren.

In 2025 constateerden beide instellingen dat de maatregelen beperkt bleven en geen antwoord boden op de vastgestelde structurele problemen, terwijl de niet-uitvoering van rechterlijke beslissingen verergerde. Zij zijn dan ook van mening dat de behandeling van de zaak niet mag worden afgesloten en roepen op tot maatregelen die beter geschikt zijn, met name op het gebied van risicobeoordeling vóór terugkeer, toegang tot informatie en rechtsbijstand, waarborgen met betrekking tot de toestemming voor vrijwillige terugkeer en daadwerkelijke naleving van rechterlijke uitspraken.

Advies over openbaarheid van bestuur

15 juli 2025

In het verlengde van zijn adviezen uit 2022 heeft het FIRM een nieuw advies uitgebracht aan de Kamer van volksvertegenwoordigers over een wetsvoorstel dat tot doel heeft de regels rond het recht op toegang tot federale overheidsdocumenten te herzien. De tekst voorziet onder andere in een uitbreiding van het toepassingsgebied naar meer instanties, een verduidelijking van bepaalde procedures, een versterking van de bevoegdheden van de Commissie voor de Toegang tot Bestuursdocumenten (CTB) en de invoering van een spoedprocedure om de toegang tot documenten te vergemakkelijken.

Het FIRM verwelkomt dit initiatief, dat een stap vooruit betekent voor de toegang tot bestuursdocumenten en het recht op toegang tot informatie. Het

FIRM benadrukt echter de noodzaak van een meer volledige en samenhangende hervorming. Het formuleert verschillende aanbevelingen, onder andere om de onafhankelijkheid en de middelen van de CTB te waarborgen, de duidelijkheid van het juridische kader te verbeteren en ervoor te zorgen dat de weigeringsgronden per geval worden beoordeeld, in overeenstemming met de internationale normen.

2.1.2. SOCIALE RECHTEN EN ARBEID

Advies over een hervorming van de werkloosheid

2 juli 2025

Het FIRM heeft op eigen initiatief een advies uitgebracht over bepaalde aspecten van een ontwerp van programmawet over de hervorming van de werkloosheid. Deze hervorming voorziet in een beperking van de duur van de uitkeringen, een aanscherping van de toegangsvoorwaarden en een geleidelijke verlaging van de uitkeringsbedragen. Concreet zou de duur van de uitkeringen worden teruggebracht tot maximaal één à twee jaar, afhankelijk van de loopbaan, zouden bepaalde periodes, zoals ziekte, niet langer in aanmerking worden genomen voor het recht op werkloosheidsuitkeringen en zouden de uitkeringen na de eerste maanden sterk dalen.

Het FIRM meent dat deze maatregelen ernstige bezorgdheden oproepen met betrekking tot het recht op sociale zekerheid, dat wordt gewaarborgd door artikel 23 van de Grondwet, en het *standstill-beginsel*, dat een aanzienlijke achteruitgang van de sociale bescherming zonder voldoende rechtvaardiging verbiedt. Hoewel de doelstellingen van terugkeer naar het werk en budgettaire besparingen legitiem kunnen zijn, volstaan ze volgens het FIRM niet om een dergelijke verzwakking van rechten te rechtvaardigen. De hervorming dreigt bovendien bepaalde groepen mensen onevenredig te treffen, met name vrouwen, mensen met een handicap of eenoudergezinnen, en ongerechtvaardigde ongelijkheden te creëren, ook voor werknemers van 55 jaar en ouder. In deze

context heeft het FIRM aanbevolen de hervorming in haar huidige vorm niet goed te keuren, omdat die afbreuk dreigt te doen aan de mensenrechten.

De hervorming van de werkloosheid kan bepaalde groepen mensen op een disproportionele manier treffen.

Advies over een hervorming van de terugkeer naar het werk voor zieke mensen

15 december 2025

Het FIRM heeft op eigen initiatief een advies uitgebracht aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en de federale regering over bepaalde aspecten van een wetsontwerp dat tot doel heeft de terugkeer naar het werk van langdurig zieken te bevorderen. De tekst voorziet met name in een versterking van de re-integratie- en beschikbaarheidsverplichtingen van personen die arbeidsongeschikt zijn en in een versterking van bepaalde sancties.

We erkennen het legitieme doel van het bevorderen van de terugkeer naar het werk. Toch zijn we van mening dat verschillende maatregelen een zeer grote impact op de mensenrechten kunnen hebben. Dit geldt voor het recht op sociale zekerheid, het beginsel waarbij sociale rechten er niet op achteruit mogen gaan (*standstill*) en het gelijkheidsbeginsel. Wij benadrukken met name dat de volledige intrekking van de uitkeringen bij niet-naleving van de verplichtingen een onevenredige sanctie vormt, dat de waarborgen rond de toepassing van de sancties onvoldoende nauwkeurig zijn en dat

de maatregelen een onevenredige impact kunnen hebben op bepaalde kwetsbare groepen (personen met een handicap, chronisch zieken en vrouwen). Hoewel het wetsontwerp inmiddels is aangenomen, blijven deze bezwaren relevant en bevelen wij aan de gevolgen van deze maatregelen voor de mensenrechten van de betrokkenen te evalueren.

Advies over de vrijheid om te werken in geval van een staking

15 oktober 2025

Het stakingsrecht is van essentieel belang om andere rechten van werknemers te verdedigen. Het maakt het met name mogelijk om eerlijke arbeidsvoorwaarden, veiligheid en hygiëne op het werk, een rechtvaardig loon, bescherming bij ontslag ... te eisen. Beperkingen op het stakingsrecht zijn mogelijk, maar alleen als aan strikte voorwaarden wordt voldaan. In een advies op verzoek van de Commissie Sociale Zaken van de Kamer van volksvertegenwoordigers meent het FIRM dat dit niet het geval was voor een wetsvoorstel dat tot doel had de vrijheid om te werken in geval van een staking te verankeren. Volgens het FIRM is het wetsvoorstel onvoldoende duidelijk en zou het kunnen leiden tot het bestraffen van legitieme collectieve acties, zoals stakingspiketten. De beoogde strafrechtelijke sancties lijken bovendien onnodig en zouden een afschrikkend effect kunnen hebben op de uitoefening van het stakingsrecht en andere vormen van collectieve actie.

2.1.3. MAATSCHAPPELIJKE RUIMTE

Advies over een verbod op organisaties die worden beschouwd als extremistisch of radicaal en gevaarlijk

29 september 2025

De minister van Binnenlandse Zaken vroeg het FIRM om advies over een voorontwerp van wet die de regering in staat zou stellen bepaalde verenigingen, ondernemingen of feitelijke groeperingen die als extremistisch of radicaal en gevaarlijk worden

beschouwd, te verbieden. Er zouden verschillende soorten maatregelen mogelijk zijn: het verbieden van openbare of collectieve activiteiten, het verbieden van het gebruik van bepaalde slogans, symbolen of communicatiemiddelen, het sluiten van bepaalde plaatsen, het bevroeren van bepaalde goederen en, in bepaalde gevallen, de rechtspersoonlijkheid opheffen of de onderneming vereffenen.

Het doel is legitiem: organisaties bestrijden die de mensenrechten bedreigen. We menen echter dat het voorontwerp van wet belangrijke risico's op mensenrechtenschendingen inhoudt. Verschillende centrale begrippen in de tekst blijven vaag of zijn onvoldoende gedefinieerd, wat vragen oproept met betrekking tot het wettigheidsbeginsel. Bovendien zouden de beoogde maatregelen kunnen leiden tot aanzienlijke beperkingen van de vrijheid van vereniging en de vrijheid van meningsuiting, met het risico van een algemeen afschrikkend effect op de uitoefening van deze rechten. Wij merken ook op dat veel van de gedragingen waarop het wetsontwerp betrekking heeft, al strafbare feiten zijn en niet het voorwerp zouden moeten zijn van nieuwe administratieve maatregelen. Het strafrecht biedt immers betere procedurele waarborgen, met name het recht op een eerlijk proces. In het licht van deze analyse hebben wij een negatief advies uitgebracht over het wetsontwerp.

Advies over de rechtspersoonlijkheid van vakbonden

18 april 2025

Op verzoek van de Commissie Sociale Zaken van de Kamer heeft het FIRM een advies uitgebracht over een wetsvoorstel dat tot doel heeft vakbonden te verplichten rechtspersoonlijkheid aan te nemen om bepaalde taken te kunnen uitoefenen: deelnemen aan sociaal overleg, collectieve arbeidsovereenkomsten sluiten of zetelen in overlegorganen. Het wetsvoorstel beoogt ook de financiële transparantie van vakbonden te versterken en wil hun burgerlijke of strafrechtelijke aansprakelijkheid vaststellen in het geval van schade gelinkt aan collectieve acties.

Volgens het FIRM houdt dit wetsvoorstel verschillende risico's in voor de mensenrechten. De verplichting om rechtspersoonlijkheid te verwerven kan de autonomie van de vakbonden beperken en de vakbondsvrijheid en de vrijheid van vereniging inperken. Het zou ook een afschrikkend effect kunnen hebben op de uitoefening van het stakingsrecht en de vrijheid van betoging, met name als de vakbonden aansprakelijk zouden worden gesteld voor schade veroorzaakt tijdens stakingen of demonstraties. Wij wijzen er ook op dat deze verplichting alleen zou gelden voor vakbonden en niet voor andere actoren in het publieke debat, zoals politieke partijen, wat vragen oproept met betrekking tot het gelijkheidsbeginsel. Ten slotte vestigen wij de aandacht op het risico dat er misbruik kan worden gemaakt van gerechtelijke procedures (bijvoorbeeld SLAPP-procedures) tegen vakbonden.

Drie adviezen over de bescherming van slachtoffers van gerechtelijke intimidatie (SLAPP)

30 september 2025 - 24 juli 2025 - 22 april 2025

SLAPP staat voor *Strategic Lawsuit/Litigation Against Public Participation* en maakt misbruik van gerechtelijke procedures om zo mensen die deelnemen aan het publieke debat (zoals journalisten, ngo's, onderzoekers of mensenrechtenverdedigers) te intimideren of hun werk te verhinderen. Deze procedures, die vaak lang duren en duur zijn, vormen een bedreiging voor de vrijheid van meningsuiting en het democratische debat. In 2024 heeft de Europese Unie een richtlijn aangenomen¹¹⁵ die bedoeld is om slachtoffers van deze gerechtelijke intimidatie beter te beschermen.

In het kader van de omzetting van de Europese richtlijn in Belgisch recht heeft het FIRM verschillende adviezen uitgebracht aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en de federale regering.

¹¹⁵ Richtlijn (EU) 2024/1069 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 betreffende bescherming van bij publieke participatie betrokken personen tegen kennelijk ongegronde vorderingen of misbruik van procesrecht ("strategische rechtszaken tegen publieke participatie")

De adviezen gaan over diverse wetgevende initiatieven die tot doel hebben een beschermingskader voor slachtoffers van SLAPP in te voeren. In deze adviezen verwelkomen we de basis die is gelegd door het voorontwerp van wet dat is opgesteld door de minister van Justitie, maar bevelen we tegelijkertijd aan om de bescherming te versterken door te voorzien in specifieke maatregelen tegen SLAPP-procedures in strafzaken en in ondersteunende maatregelen voor slachtoffers van SLAPP. We pleiten voor een ambitieuze omzetting van de richtlijn.

2.1.4. JUSTITIE

Tussenkomst bij de Raad van Europa voor een redelijke termijn in gerechtelijke procedures

24 oktober 2025

Het FIRM heeft een nieuwe tussenkomst gericht aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de buitensporige duur van bepaalde gerechtelijke procedures, die afbreuk doet aan het recht op een eerlijk proces. Ondanks de talrijke veroordelingen die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in de loop der jaren heeft uitgesproken, constateert het FIRM dat het probleem structureel blijft. De Belgische autoriteiten hebben bepaalde inspanningen geleverd, met name om het personeelsbestand binnen bepaalde rechtbanken en hoven te versterken en om betrouwbaardere statistieken op te stellen. Deze vooruitgang blijft echter onvoldoende om de gerechtelijke achterstand weg te werken en het recht op een beslissing binnen een redelijke termijn op een effectieve en duurzame manier te waarborgen.

Advies over een hervorming van de snelrechtprocedure

10 juli 2025

De snelrechtprocedure maakt het mogelijk een persoon in voorlopige hechtenis binnen een veel kortere termijn te laten verschijnen dan in de klassieke strafprocedure. Een wetsvoorstel dat

in de Kamer van volksvertegenwoordigers wordt behandeld, wil deze procedure wijzigen, met name om deze te kunnen toepassen zonder de toestemming van de vervolgte persoon. Het wetsvoorstel voorziet in de invoering van deze wijziging voordat de effecten van de huidige procedure zijn geëvalueerd, zoals nochtans in de wet is bepaald. In een advies aan de Commissie Justitie is het FIRM van mening dat het schrappen van de toestemming van de betrokkene afbreuk zou doen aan diens recht op een eerlijk proces. Het is van cruciaal belang om het recht op een eerlijk proces te respecteren en, alvorens een nieuwe hervorming door te voeren, de gevolgen van de bestaande procedure voor de mensenrechten van de betrokkenen te evalueren.

Wat is een “regel 9” (Rule 9) aan de Raad van Europa?

Als een staat wordt veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en indien daarbij structurele tekortkomingen worden vastgesteld, dan moet de staat die tekortkomingen aanpakken. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa controleert of de Belgische overheden voldoende maatregelen nemen om een nieuwe schending te voorkomen. Het FIRM kan vervolgens de situatie onderzoeken en aanbevelingen meedelen aan het Comité, net als andere mensenrechten- en middenveldorganisaties. Dit gebeurt door een zogenaamde regel 9 (Rule 9) rapport¹¹⁶. In 2025 heeft het FIRM verschillende van deze rapporten aan het Comité voorgelegd in het kader van de uitvoering van diverse arresten van het EHRM, met name met betrekking tot de **buitensporige duur van bepaalde gerechtelijke procedures, de opvangcrisis die de rechten schendt van mensen die in ons land om internationale bescherming vragen, en de niet-naleving van gerechtelijke beslissingen in de uitzetting van vreemdelingen.**

¹¹⁶ Het gaat om de negende maatregel van het Comité van Ministers van de Raad van Europa voor de opvolging van de uitvoering van de arresten van het Hof. [Regels voor het toezicht op de uitvoering van arresten en de voorwaarden van minnelijke schikkingen](#), goedgekeurd op 10 mei 2006 en gewijzigd op 18 januari 2017.

Advies over toegang tot justitie voor slachtoffers van anoniem cyberpesten

22 april 2025

Vandaag is het voor slachtoffers vaak moeilijk om juridische stappen te ondernemen wanneer zij de identiteit van de persoon die hen online lastigvalt niet kennen. Twee wetsvoorstellen die in de Kamer van volksvertegenwoordigers worden behandeld, zijn bedoeld om slachtoffers van cyberpesten beter te beschermen: ze zouden het mogelijk maken om een rechter te vragen dat een onlineplatform de identiteit van de auteur van de berichten bekendmaakt, om vervolgens schadevergoeding te kunnen eisen voor een burgerlijke rechtbank.

In haar advies steunt het FIRM de doelstelling om slachtoffers van cyberpesten, vaak journalisten, academici, medewerkers van ngo's en mensenrechtenverdedigers, beter te beschermen. Wij achten het echter noodzakelijk de voorstellen aan te passen om het respect voor de mensenrechten te waarborgen, in het bijzonder de vrijheid van meningsuiting en het recht op privacy. Wij bevelen met name aan om de beoogde inhoud nauwkeuriger te definiëren, te voorzien in een verplichte afweging van de rechten waarover het gaat - anonimiteit mag alleen worden opgeheven als de impact van de cyberpesterijen ernstig genoeg is - en de aansprakelijkheidsregels voor onlineplatforms te herzien.

Advies over de vervallenverklaring van de Belgische nationaliteit

30 november 2025

De vervallenverklaring van de Belgische nationaliteit kan alleen in beperkte gevallen worden uitgesproken: voor ernstige misdrijven, op voorwaarde dat dit door het openbaar ministerie gevorderd wordt en men niet staatloos wordt. De Commissie Binnenlandse Zaken van de Kamer van volksvertegenwoordigers heeft het FIRM en Myria om advies gevraagd over een wetsvoorstel dat tot doel heeft de vervallenverklaring van de nationaliteit automatisch te maken en toe te passen op een breed scala aan strafbare feiten.

In dit gezamenlijke advies zijn Myria en het FIRM van mening dat de beoogde wijzigingen onevenredig zouden zijn en verschillende mensenrechten in het gedrang zouden brengen. Beide instellingen wijzen erop dat de vervallenverklaring van de nationaliteit een bijzonder ingrijpende maatregel is, die uitzonderlijk moet blijven en geval per geval moet worden onderzocht. Ze plaatsen ook vraagtekens bij de daadwerkelijke doeltreffendheid van deze maatregel in het licht van de nagestreefde veiligheidsdoelstellingen.

Advies over de criminalisering van het behoren tot een groep of vereniging die pleit voor discriminatie of segregatie

12 december 2025

Unia en het FIRM hebben een gezamenlijk advies ingediend bij de Commissie Binnenlandse Zaken van de Kamer van volksvertegenwoordigers over een wetsvoorstel dat het strafbaar wil maken om lid te zijn van of samen te werken met een groep of vereniging die op openlijke en herhaalde wijze discriminatie of segregatie propageert. We raden aan om het wetsvoorstel niet aan te nemen omdat het nieuwe Strafwetboek, dat in 2026 in werking treedt, al in een gelijkwaardig strafbaar feit voorziet. Wij zijn dan ook van mening dat dit wetsvoorstel overbodig is geworden.

2.1.5. KLOKKENLUIDERS

Rapport over de bescherming van klokkenluiders

28 november 2025

Dit eerste tweejaarlijkse verslag geeft een overzicht van de eerste twee jaar (2023-2024) van de uitvoering van de federale wetgeving over de bescherming van klokkenluiders, zowel in de privésector als in de federale overheidssector. Dit is een opdracht die

expliciet is vastgelegd in de wetgeving¹¹⁷. Het rapport benadrukt de essentiële rol van klokkenluiders voor de samenleving: ze helpen misstanden in de toekomst te voorkomen en versterken de transparantie en de verantwoordelijkheid van overheidsdiensten en bedrijven. België beschikt vandaag over een van de meest geavanceerde wettelijke kaders in Europa op dit gebied, maar dit kader is ook technisch en complex. De regels die van toepassing zijn variëren met name naargelang de sector en het bestuursniveau, waaraan nog specifieke regelgeving wordt toegevoegd. Deze complexiteit leidt tot verschillen in behandeling tussen klokkenluiders, maakt het kader moeilijk te begrijpen en kan sommige mensen ontmoedigen die fraude of misstanden willen melden. In dit rapport bevelen we meer harmonisatie en duidelijkheid aan om gelijke bescherming en ondersteuning te garanderen voor alle klokkenluiders, ongeacht de sector en het domein waarin ze werkzaam zijn. We pleiten ervoor dat het melden van misstanden een recht wordt dat daadwerkelijk begrepen en toegankelijk is, zodat mensen met vertrouwen een melding kunnen doen.

Advies over klokkenluiders van het federaal parlement

25 februari 2025

In een brief die het FIRM op eigen initiatief aan de Kamer van volksvertegenwoordigers heeft gestuurd, heeft het de aandacht gevestigd op verschillende zorgwekkende punten in een wetsvoorstel over klokkenluiders die werkzaam zijn binnen de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat. Doel van dat voorstel was de omzetting van de Europese richtlijn over de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden. Het FIRM wees met name op het te beperkte toepassingsgebied van het voorstel en op het ontbreken van bepaalde

ondersteunende maatregelen die wel zijn voorzien voor klokkenluiders in de federale publieke sector en de privésector. Daarom heeft het FIRM de Kamer aanbevolen het wetsvoorstel in overeenstemming te brengen met de bestaande wetgeving om dezelfde bescherming voor klokkenluiders te waarborgen.

2.1.6. DETENTIE

Tussenkomst bij de Raad van Europa voor een humane behandeling van mensen met psychische kwetsbaarheid in gevangenis

30 juni 2025

Niemand mag een ander mens folteren of onderwerpen aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen, ook de overheid niet. In zijn arrest in de zaak Jeanty heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens België veroordeeld voor de onmenselijke en vernederende behandeling die werd opgelegd aan een gedetineerde met een psychische kwetsbaarheid en voor het uitblijven van een effectief onderzoek naar deze feiten. Vijf jaar na het arrest hebben het FIRM en de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen een tussenkomst gericht aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de opvolging die België aan deze zaak heeft gegeven.

Beide instellingen benadrukken dat, ondanks bepaalde initiatieven, de door de Belgische autoriteiten genomen maatregelen ontoereikend blijven om de waardigheid van gedetineerden met psychische kwetsbaarheid te waarborgen. Zij wijzen op aanhoudende structurele problemen, zoals het gebrek aan adequate psychiatrische zorg in detentie en een gevangenisomgeving die niet geschikt is, en roepen op tot maatregelen om nieuwe schendingen van de mensenrechten te voorkomen.

¹¹⁷ Wet van 28 november 2022 betreffende de bescherming van melders van inbreuken op het Unie- of nationale recht vastgesteld binnen een juridische entiteit in de private sector, en wet van 8 december 2022 betreffende de meldingskanalen en de bescherming van de melders van integriteitsschendingen in de federale overheidsinstanties en bij de geïntegreerde politie.

Nota van het NPM over de verwijdering van buitenlandse gedetineerden als oplossing voor de overbevolking van de gevangenissen

13 oktober 2025

In 2025 heeft het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM), opgericht binnen het FIRM, een kritische nota gestuurd naar de minister van Justitie over het plan van de regering om de overbevolking in de Belgische gevangenissen aan te pakken door gevangenissen in het buitenland te bouwen of te huren, of door personen zonder wettig verblijf naar het buitenland te sturen om plaatsen vrij te maken. Deze nota is opgesteld in samenwerking met Myria en de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen, die als gespecialiseerde instanties samenwerken met het NPM. In deze nota waarschuwt het NPM voor de risico's die deze maatregelen met zich meebrengen voor de mensenrechten van gedetineerden. Het benadrukt ook dat deze maatregelen geen adequaat of duurzaam antwoord vormen op het probleem van de overbevolking in gevangenissen.

2.1.7. ANDERE THEMA'S

Oproep tot actie naar aanleiding van de humanitaire situatie en mensenrechtenschendingen in Palestina

10 juli 2025

In een oproep tot actie gericht aan de federale regering heeft het FIRM de aandacht gevestigd op de humanitaire catastrofe in Gaza en op de ernstige en herhaalde schendingen van het internationaal humanitair recht en de mensenrechten. We hebben met name gewezen op de schendingen die uitgebreid zijn gedocumenteerd door de Verenigde Naties en talrijke internationale organisaties: aanvallen op burgers en civiele infrastructuur, gedwongen verplaatsingen van de bevolking, beperken van humanitaire hulp en het toenemende risico op hongersnood voor de bevolking van Gaza.

We hebben ook gewezen op de wettelijke verplichtingen van België en andere staten, met name de plicht om genocide te voorkomen, het internationaal humanitair recht te handhaven en geen hulp of bijstand te verlenen aan een onwettige situatie. We hebben de federale regering dan ook opgeroepen concrete maatregelen te nemen – met name op diplomatiek, economisch en gerechtelijk vlak – om ertoe bij te dragen dat de schendingen van de mensenrechten worden beëindigd en dat de daders ter verantwoording worden geroepen.

Advies over het voorstel voor de Europese Omnibus I-richtlijn

23 mei 2025

In een advies aan beleidsmakers heeft het FIRM gewaarschuwd voor de verzwakking van het Europese kader op het gebied van verantwoordelijkheid van bedrijven en respect voor de mensenrechten. Dit advies heeft betrekking op het voorstel voor de Europese richtlijn "Omnibus I", dat begin 2025 door de Europese Commissie is ingediend om twee recente Europese wetgevingen te wijzigen: de richtlijn inzake zorgplicht van ondernemingen (CSDDD) en die inzake duurzaamheidsrapportering (CSRD). Hoewel dit initiatief aanvankelijk werd aangekondigd als een technische vereenvoudiging, brengt het de recente vooruitgang van de Europese Unie op het gebied van duurzaamheid en respect voor de mensenrechten in gevaar.

In zijn advies wijst het FIRM op de risico's die deze hervorming met zich meebrengt voor de doeltreffendheid van de zorgplicht, de transparantie van bedrijven en de toegang tot de rechter voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Het FIRM roept de Europese wetgevers dan ook op om een ambitieuze regelgeving te handhaven die in overeenstemming is met de internationale normen, teneinde een effectieve bescherming van de mensenrechten in de waardeketens van bedrijven te waarborgen.

Drie rapporten voor het Universeel Periodiek Onderzoek van België

10 oktober 2025

In het kader van het vierde Universele Periodieke Onderzoek (UPR) van België, gepland op 6 mei 2026, heeft het FIRM drie thematische rapporten ingediend bij de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties. Eén rapport is opgesteld in samenwerking met het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en een ander door het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM), een autonome entiteit binnen het FIRM. Deze rapporten zijn bedoeld om de lidstaten te informeren bij hun beoordeling van de mensenrechtensituatie in ons land. Ze benadrukken de vooruitgang die België heeft geboekt sinds de vorige evaluatie en bevatten gerichte aanbevelingen om het respect voor de rechtsstaat en de mensenrechten in België te versterken, met name wat betreft de interfederalisering van het FIRM, de ratificatie van het OPCAT en de strijd tegen de overbevolking in gevangenissen.

Rapport over de erkenning van het Belgische koloniale verleden

12 maart 2025

Het FIRM heeft bij de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties een rapport ingediend over de erkenning van het Belgische koloniale verleden, waarin een stand van zaken wordt gegeven van de activiteiten die de Belgische autoriteiten hebben ondernomen om dit erfgoed te erkennen en te verwerken. Het rapport wijst op het gebrek aan een gecoördineerd beleid, de vertragingen bij de erkenning van het gepleegde geweld en bij het nemen van passende maatregelen, alsook op de aanhoudende uitdagingen op het vlak van herstelbetalingen en de naleving van de internationale verbintenissen van België. Het benadrukt de noodzaak van een meer gestructureerde en volgehouden inspanning van België om deze historische en actuele uitdagingen aan te pakken.

Rapport over de rechten van kinderen in gewapende conflicten

31 januari 2025

Het FIRM heeft een rapport ingediend bij het VN-Mensenrechtencomité over de rechten van kinderen in gewapende conflicten. Het rapport onderzoekt drie specifieke situaties die rechtstreeks verband houden met de Belgische context: de situatie van kinderen van Belgische onderdanen die naar Syrië en Irak zijn gereisd om zich bij jihadistische groeperingen aan te sluiten, illegale interlandelijke adopties en de rechten van kinderen die het slachtoffer zijn van opzettelijke daden van geweld. Het rapport belicht de wettelijke en morele verplichtingen inzake de bescherming van kinderen volgens internationale normen, documenteert de vastgestelde schendingen en formuleert concrete aanbevelingen om de preventie van schendingen te versterken en beter tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van kinderen die getroffen zijn door conflictsituaties.

Wat gebeurt er met de adviezen, rapporten en aanbevelingen van het FIRM?

Het FIRM richt adviezen en aanbevelingen tot de federale regering en het federale parlement, meestal in het kader van wetsontwerpen en wetsvoorstellen. Het wetgevend proces dat deze teksten omzet in nieuwe wetten is een langdurig proces dat maanden of zelfs jaren kan duren. De adviezen, rapporten en aanbevelingen van het FIRM maken vaak integraal deel uit van de debatten van het federaal parlement. Sommige aanbevelingen hebben ook geleid tot wetgevende initiatieven en beleidsmaatregelen. Het FIRM brengt ook verslag uit over de mensenrechtensituatie in België aan internationale mensenrechteninstellingen, die deze elementen op hun beurt kunnen opnemen in de aanbevelingen die zij aan de Belgische staat richten.

2.2. STEUN AAN KLOKKENLUIDERS

Iedereen die werkzaam is bij een onderneming of een federale overheidsinstantie en die in een professionele context getuige is van misstanden of fraude (corruptie, overtreding van de wetgeving, risico's voor de gezondheid of het milieu, enz.) kan als klokkenluider een melding doen. Het FIRM biedt klokkenluiders in alle vertrouwelijkheid ondersteuning en informatie die is afgestemd op hun situatie.

Het melden van misstanden of fraude kan voor klokkenluiders grote gevolgen hebben, zowel in hun professionele als in hun privéleven. In deze context kan de ondersteuning die het FIRM biedt, en de externe deskundigen waarop het een beroep doet, een waardevolle hulp zijn. Deze ondersteuning kan verschillende vormen aannemen: psychologische hulp, juridische bijstand, loopbaanbegeleiding, financiële steun in het kader van gerechtelijke procedures, sociale ondersteuning, mediatraining voor wie zich in de pers wil uitspreken of door journalisten wordt benaderd, of technische ondersteuning op het gebied van gegevensbescherming.

In 2025 ontving het FIRM 159 verzoeken, waarvan er 61 niet onder de wetgeving inzake klokkenluiders vielen en werden doorverwezen naar de juiste diensten. Van de overige 98 verzoeken die wel onder de klokkenluiderswetgeving vielen, heeft het FIRM als centraal informatiepunt voor klokkenluiders aan 60 personen informatie verstrekt.

Het FIRM ondersteunde in totaal 54 klokkenluiders. Voor 38 van hen ging het om een eerste verzoek. De andere 16 kregen al ondersteuning, die in 2024 (11) of in 2023 (5) was toegekend. Deze ondersteuning werd ofwel intern door de medewerkers van het FIRM verleend, ofwel met de hulp van een externe deskundige.

Door een beroep te doen op externe deskundigen kon het FIRM in 2025 voor deze klokkenluiders 51 ondersteuningsmaatregelen toekennen en financieren:

- 25 keer psychologische hulp. Hiervan hadden er 16 betrekking op klokkenluiders die in 2025 voor het eerst van dit soort ondersteuning gebruik maakten en 9 op klokkenluiders van wie de in 2023 (4) of 2024 (5) gestarte ondersteuning in 2025 werd verlengd. Van deze 25 toewijzingen van psychologische hulp in 2025 zijn er 2 verlengd, wat inhoudt dat deze 2 begunstigden, die aanvankelijk toestemming kregen voor 12 sessies psychologische begeleiding, 12 extra sessies kregen toegewezen.
- 25 keer juridische ondersteuning door een advocaat. Deze maatregelen omvatten juridisch advies en/of begeleiding bij precontentieuze stappen of gerechtelijke procedures. Van deze ondersteuning hebben er 17 betrekking op klokkenluiders die in 2025 voor het eerst van dit soort begeleiding gebruik maakten en 8 zijn een voortzetting van juridische ondersteuning die al sinds 2023 (1) of 2024 (7) werd verleend. Van deze 25 juridische ondersteuningsmaatregelen waren er 3 die ertoe leidden dat het FIRM contact legde met een pro deo advocaat die een partner is van het FIRM en werkzaam is in de juridische tweedelijnsbijstand.
- 1 keer mediaondersteuning met het oog op openbaarmaking.
- Het FIRM verleende geen ondersteuning voor loopbaanbegeleiding, noch voor technische ondersteuning.

Rapport over de bescherming van klokkenluiders

28 november 2025

Eind 2025 publiceerde het FIRM zijn allereerste tweejaarlijkse rapport over de bescherming van klokkenluiders, een opdracht die expliciet in de wet staat. Het rapport maakt een balans op van de eerste twee jaar (2023-2024) van de federale wetgeving ter bescherming van klokkenluiders in de privésector en de federale publieke sector. Het rapport biedt een gedetailleerde analyse van het juridische kader, de ingevoerde procedures en de eerste resultaten die in de praktijk zijn waargenomen. Het belicht de belangrijkste trends, de moeilijkheden bij de operationalisering van de beschermingsmechanismen en suggesties voor verbetering om de doeltreffendheid van het systeem te versterken.

In dit kader hield het FIRM een enquête onder klokkenluiders die de afgelopen twee jaar begeleiding kregen. Zij werden gevraagd de verschillende vormen

van ondersteuning - juridische bijstand, psychologische hulp en loopbaanbegeleiding - te beoordelen om een beter inzicht te krijgen in de concrete impact ervan op hun persoonlijke en professionele situatie. Tegelijkertijd heeft het FIRM externe partners geraadpleegd (advocaten, psychologen en coaches). Die analyse gaf aanvullend inzicht in de kwaliteit van de ondersteuning, de terugkerende behoeften en de mogelijke verbeteringen. Deze elementen hebben bijgedragen aan het rapport en maken een genuanceerde analyse mogelijk, die gebaseerd is op ervaring uit de praktijk. Dat is essentieel om het beschermingskader aan te passen aan de realiteit waarmee klokkenluiders worden geconfronteerd.

Uit het rapport blijkt dat, ondanks de ambitie en de degelijkheid van het wettelijk kader, de uitvoering ervan complex blijft en met name meer duidelijkheid en harmonisatie vereist om een volledig effectieve bescherming van klokkenluiders te waarborgen.

Naast zijn taken op het gebied van informatie en ondersteuning heeft het FIRM in 2025 ook zijn rol als toonaangevende speler op het gebied van expertise en bewustmaking rond klokkenluiders versterkt. Op verzoek van het meldpunt van het Groothertogdom Luxemburg heeft het FIRM zijn ervaring gedeeld met het opzetten van een systeem voor psychologische ondersteuning van klokkenluiders. Deze bijdrage werd gepresenteerd tijdens een conferentie met de titel "Twee jaar klokkenluidersrecht in Luxemburg: een normatief kader op de proef gesteld door de praktijk", waar de betrokken autoriteiten op dit gebied bijeen waren. Op verzoek van de Armeense autoriteiten heeft het FIRM tijdens een speciaal gesprek ook zijn expertise op het gebied van informatie en ondersteuning van klokkenluiders gepresenteerd. Ten slotte werden twee bewustmakingssessies over specifieke technieken voor het voeren van gesprekken met klokkenluiders georganiseerd voor personen die de functie van facilitator binnen de federale overheidsdiensten vervullen.

Advies over klokkenluiders van het federaal parlement

25 februari 2025

In een brief die het FIRM op eigen initiatief aan de Kamer van volksvertegenwoordigers heeft gestuurd, heeft het de aandacht gevestigd op verschillende zorgwekkende punten in een wetsvoorstel over klokkenluiders die werkzaam zijn binnen de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat. Doel van dat voorstel was de omzetting van de Europese richtlijn over de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden. Het FIRM wees met name op het te beperkte toepassingsgebied van het voorstel en op het ontbreken van bepaalde ondersteunende maatregelen die wel zijn voorzien voor klokkenluiders in de federale publieke sector en de privésector. Daarom heeft het FIRM de Kamer aanbevolen het wetsvoorstel in overeenstemming te brengen met de bestaande wetgeving om dezelfde bescherming voor klokkenluiders te waarborgen.

2.3. NATIONAAL PREVENTIEMECHANISME TEGEN ONMENSELIJKE BEHANDELING IN DETENTIE (NPM)

Het Nationaal Preventiemechanisme tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling in detentie (NPM) heeft als opdracht te voorkomen dat mensen die van hun vrijheid zijn beroofd onmenselijk worden behandeld. Het speelt in dit opzicht een essentiële rol bij het waarborgen van het respect voor hun waardigheid en hun mensenrechten. In uitvoering van zijn mandaat bezoekt het NPM regelmatig plaatsen van vrijheidsberoving en formuleert aanbevelingen en adviezen aan de bevoegde autoriteiten.

Het NPM werd in 2024 opgericht als autonoom departement binnen het FIRM en werkt nauw samen met drie gespecialiseerde instanties: de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen (CTRG), Myria (het Federaal Migratiecentrum) en het Comité P.

2.3.1 FORMALISERING VAN DE SAMENWERKING MET DE GESPECIALISEERDE INSTANTIES

In 2025 kwamen het NPM en de gespecialiseerde instanties negen keer samen. In het begin van het jaar waren deze overleggen gericht op het leggen van de formele basis voor de samenwerking. Dit proces leidde tot de goedkeuring van een gemeenschappelijke methodologie voor de uitvoering van de bezoeken en tot de ondertekening van een [Samenwerkingsprotocol](#).

In de tweede helft van het jaar werkten het NPM en de partners verder aan een meerjarenstrategie voor de periode 2026-2030, die begin 2026 werd afgerond.

2.3.2 EERSTE PREVENTIEVE BEZOEKEN

Na de goedkeuring van het Samenwerkingsprotocol en de gemeenschappelijke methodologie, konden de NPM-bezoeken van start gaan. De gespecialiseerde instanties nemen de leiding in het organiseren en uitvoeren van de bezoeken naar de plaatsen van vrijheidsberoving die onder hun mandaat vallen.

Deze bezoeken maken het mogelijk om concreet de risico's op onmenselijke behandeling van mensen in plaatsen van vrijheidsberoving in kaart te brengen en hun detentieomstandigheden te beoordelen.

In 2025 deed het NPM in totaal tien bezoeken:

- Detentiehuis van Vorst en Kortrijk (bezoeken geleid door de CTRG)
- Transitiehuis van Gentbrugge, Leuven en Enghien (bezoeken geleid door CTRG)
- Repatriëringscentrum 127bis (bezoek geleid door Myria)
- Politiezones Namen en Brugge (bezoeken geleid door Comité P)
- Cellencomplexen bij het Brusselse Justitiepaleis (Poelaert) en bij het Portalis-gebouw (bezoeken geleid door Comité P)

De respectievelijke bezoekerapporten verschijnen in 2026.

2.3.3 OVERBEVOLKING IN GEVANGENISSEN EN UITSTROOM VAN BUITENLANDSE GEDETINEERDEN

Samen met twee van zijn gespecialiseerde instanties, CTGR en Myria, heeft NPM in een gezamenlijke nota zijn bezorgdheid geuit over de regeringsplannen om in te zetten op uitstroom van buitenlandse gedetineerden als oplossing voor de overbevolking van de gevangenissen.

Het NPM verwelkomt het engagement van de regering om naar oplossingen te zoeken voor de problematiek van de overbevolking, die aan de basis ligt van onmenselijke detentieomstandigheden voor gedetineerden. Op basis van de collectieve ervaring van de gespecialiseerde instanties waarschuwt het NPM echter voor de risico's die de overwogen maatregelen inhouden voor de mensenrechten van gedetineerde personen. Het benadrukt ook dat deze maatregelen geen adequaat of duurzaam antwoord op het probleem vormen. In het kader van zijn preventieve functie en wettelijke opdracht, wenst het NPM al in een vroeg stadium van beleidsvorming met de autoriteiten in een constructieve dialoog te treden, om al vroeg te kunnen waarschuwen voor deze risico's.

De nota werd aan de Minister van Justitie overgemaakt en een delegatie van het NPM en de gespecialiseerde instanties werd vervolgens op het kabinet ontvangen om hierover in gesprek te gaan. Het NPM zal de ontwikkelingen rond dit onderwerp in 2026 verder blijven opvolgen.

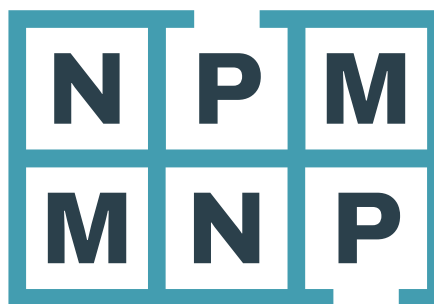
2.3.4 COMMUNICATIE

In 2025 heeft het NPM de ontwikkeling van zijn visuele identiteit afgerond, met inbegrip van een eigen logo en huisstijl. Het doel van dit proces was om de zichtbaarheid van zijn activiteiten en de verspreiding van zijn publicaties en aanbeveling te versterken.

De implementatie van deze visuele identiteit en de uitwerking van een gemeenschappelijke

communicatiestrategie met de gespecialiseerde instanties zullen een speerpunt vormen voor de komende jaren.

In overeenstemming met zijn wettelijke verplichtingen publiceert het NPM ook elk jaar een jaarverslag. Het jaarverslag 2025, dat binnenkort verschijnt, zal een gedetailleerder overzicht geven van alle activiteiten van het NPM in het voorbije jaar.

Het nieuwe logo van het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie

2.4. CENTRAAL CONTACTPUNT TEGEN SLAPP

Een SLAPP (*Strategic Lawsuit Against Public Participation*) verwijst naar misbruik van gerechtelijke procedures door overheidsinstanties, politici, bedrijven of particulieren. De rechtszaken worden aangespannen tegen personen die zich uitspreken, onderzoek doen of kritiek uiten over kwesties van algemeen belang.

Deze procedures zijn voornamelijk bedoeld om kritische stemmen het zwijgen op te leggen - bijvoorbeeld wanneer een journalist wordt vervolgd vanwege de inhoud van een artikel. Ze kunnen ook gericht zijn tegen ngo's, onderzoekers, academici, kunstenaars of mensenrechtenverdedigers, dus tegen elke persoon of organisatie die betrokken is bij het publieke debat en bijdraagt aan de verantwoordingsplicht van machthebbers.

SLAPP-procedures leiden gerechtelijke procedures af van hun doel en leggen een onnodige last op het rechtssysteem. Ze dienen vooral om de beoogde partij te intimideren of het zwijgen op te leggen,

met name door middel van procedures voor smaad of beschuldigingen van aantasting van de eer.

De Europese anti-SLAPP-richtlijn, die op 11 april 2024 is aangenomen en op 6 mei 2024 in werking is getreden, heeft tot doel journalisten, media, onderzoekers, kunstenaars en mensenrechtenverdedigers beter te beschermen tegen deze vormen van gerechtelijke intimidatie. De richtlijn voorziet met name in de mogelijkheid om in een vroeg stadium duidelijk ongegronde vorderingen af te wijzen en de eiser te verplichten de proceskosten te betalen.

In 2025 heeft het FIRM drie adviezen uitgebracht over de omzetting van de anti-SLAPP-richtlijn in de Belgische wetgeving. Een eerste advies had betrekking op een wetsvoorstel dat in de Kamer van volksvertegenwoordigers was ingediend. In een tweede advies, dat op eigen initiatief werd uitgebracht, formuleerde het FIRM verschillende aandachtspunten voor de Minister van Justitie die aan een wetsontwerp werkt. In een derde advies werd ten slotte het door de Minister van Justitie opgestelde wetsontwerp geanalyseerd. In deze adviezen verwelkomen wij de basis die werd gelegd. We bevelen aan om de bescherming te versterken door specifieke maatregelen in te voeren tegen SLAPP-zaken in strafzaken en met ondersteuningsmaatregelen voor slachtoffers. Wij pleiten voor een ambitieuze omzetting van de richtlijn. Op dit moment is nog niet duidelijk welke bepalingen daadwerkelijk door het parlement zullen worden aangenomen.

België heeft tot 7 mei 2026 de tijd om de richtlijn in Belgisch recht om te zetten.

Het FIRM is het [centrale aanspreekpunt in de strijd tegen SLAPP-zaken of intimidatieprocedures](#) in België. In die hoedanigheid verzamelt en verspreidt het informatie, neemt het als waarnemer deel aan de Belgische [anti-SLAPP-werkgroep](#) en volgt het de ontwikkelingen op dit gebied op de voet. Zo kan het FIRM de federale regering en het federale parlement adviseren in het kader van de omzetting van de richtlijn.

2.5. ONDERZOEK

2.5.1. NIET-UITVOERING VAN RECHTERLIJKE BESLISSINGEN

Al enkele jaren constateert het FIRM dat de Belgische autoriteiten niet altijd gevolg geven aan rechterlijke uitspraken waarin zij worden veroordeeld. Op 18 november 2024 startte het [een onderzoek](#) om de omvang van deze niet-uitvoering en de impact ervan op de actoren in de rechtspraak te onderzoeken. Deze situatie doet namelijk afbreuk aan de scheiding der machten, een fundamenteel beginsel van de rechtsstaat en de democratie. Een bijzonder schrijnend voorbeeld is het beleid om asielzoekers niet op te vangen: sinds 2022 zijn meer dan 17.000 veroordelingen van de Belgische staat niet uitgevoerd, en dit ondanks de veroordeling door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in het arrest Camara. Het niet naleven van rechterlijke uitspraken betreft ook andere domeinen, zoals de overbevolking in de gevangenissen of de geluidsoverlast van de luchthaven Brussel-Nationaal.

Het onderzoek van het FIRM richt zich op rechterlijke uitspraken die tussen 2014 en 2024 zijn gedaan en waarin de Belgische autoriteiten worden veroordeeld, maar die door hen niet of niet volledig worden uitgevoerd. Het eerste deel van dit onderzoek geeft een niet-exhaustief overzicht van de rechterlijke uitspraken die door de Belgische autoriteiten op verschillende gebieden niet zijn uitgevoerd. In het tweede deel interviewt het FIRM advocaten en magistraten om een beter inzicht te krijgen in de concrete impact van deze situatie op de actoren binnen de rechtspraak. Het onderzoeksrapport zal worden bezorgd aan het federale parlement.

2.5.2. RUIMTE VOOR KRITISCHE STEMMEN

In 2025 lanceerde het FIRM een **nieuw onderzoek**, "Ruimte voor kritische stemmen" om de kwaliteit van de maatschappelijke ruimte in België te evalueren. Dat onderzoek komt er twee jaar na het onderzoek naar de druk die mensenrechtenverdedigers ondervinden.

Het FIRM onderzoekt de vrijheid en de ruimte die kritische stemmen in België hebben: journalisten, academici en kunstenaars. Deze drie beroepsgroepen analyseren, stellen vragen, informeren en voeden het publieke debat. Ze stimuleren het kritische denken en spelen zo een essentiële rol in een democratische samenleving. Maar ze worden ook geconfronteerd met tal van belemmeringen en uitdagingen, en zelfs met druk. Het FIRM wil daarom hun gevoel van veiligheid, hun ervaringen met inmenging, censuur of intimidatie en hun perceptie van persvrijheid, academische vrijheid en artistieke vrijheid onderzoeken.

Journalisten, academici en artiesten spelen een belangrijke rol in de maatschappij

Het onderzoek combineert een kwantitatieve en een kwalitatieve benadering. Het kwantitatieve deel is gebaseerd op een enquête waaraan meer dan 2000 mensen met uiteenlopende profielen hebben deelgenomen en die in 2025 werd afgerond. De resultaten zullen worden aangevuld met rondetafelgesprekken. De conclusies zullen worden gebundeld in een eindrapport, dat zal worden bezorgd aan het federale parlement en andere beleidsmakers, om bij te dragen tot een betere bescherming van deze kritische stemmen en tot de versterking van het democratisch leven.

2.5.3. MENSENRECHTENBAROMETER

In 2025 werd een project gelanceerd voor een geïntegreerde barometer van de mensenrechtensituatie in België. Samen met Unia, Myria (Federaal Migratiecentrum), de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen (CTRG), de federale Ombudsman, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM), het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, het Vlaams Mensenrechteninstituut en het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM) draagt het FIRM bij aan de evaluatie van de mensenrechtensituatie in België en aan het in kaart brengen van aanhoudende structurele problemen.

De mensenrechtenbarometer is niet bedoeld als een exhaustieve opsomming, maar richt zich op de analyse van een beperkt aantal kwesties die: ofwel voortdurend toezicht staan van het Comité van Ministers van de Raad van Europa; ofwel een aanzienlijk deel van de Belgische bevolking betreffen; ofwel het onderwerp zijn van opmerkingen of rapporten van andere internationale instellingen die wijzen op een structureel probleem. De behandelde thema's bestrijken zowel burgerlijke en politieke rechten als economische, sociale en culturele rechten.

Eind 2026 zal een eerste rapport worden gepubliceerd om de autoriteiten en de samenleving bewust te maken van de uitdagingen op het gebied van de mensenrechten.

2.5.4. RUIMTE VOOR MENSENRECHTENVERDEDIGERS

In 2024 publiceerde het FIRM een [onderzoeksrapport over de kwaliteit van de maatschappelijke ruimte](#) in België. Over het algemeen blijkt dat de omstandigheden waarin Belgische middenveldorganisaties en overheidsinstellingen de mensenrechten verdedigen, relatief goed zijn. Toch zegt een meerderheid van de organisaties te maken te hebben met druk en intimidatie en zijn veel van hen van mening dat de algemene situatie is verslechterd. Een groot deel van de organisaties zegt zich financieel onzeker te voelen en moeite te hebben om deel te nemen aan het beleidsvormingproces. Bovendien zijn de medewerkers van mensenrechtenorganisaties veelal het doelwit van negatieve mediacampagnes of van verbale agressie online, op sociale media, maar ook van verbale agressie offline.

Het FIRM heeft zich geëngageerd om de situatie nauwlettend op te volgen, zodat de organisaties in alle veiligheid en zonder beperkingen kunnen werken. In dit kader zorgt het FIRM voor de opvolging van dit rapport en van de actiepunten, die door de middenveldorganisaties zijn geformuleerd. Dit kadert binnen de taken van het FIRM op vlak van facilitering, expertise en promotie.

Een solide democratie berust op een open, dynamische en veilige maatschappelijke ruimte, waarin iedereen zijn of haar mensenrechten kan uitoefenen. Deze maatschappelijke ruimte is essentieel voor mensenrechtenverdedigers, die daar de nodige voorwaarden vinden om de mensenrechten te bevorderen en te beschermen.

2.6. EDUCATIE

Het FIRM identificeerde in 2024 drie rollen binnen mensenrechteneducatie. De eerste is die van facilitator. In die rol zet het FIRM onder meer in op het faciliteren van kennis- en ervarings-uitwisseling tussen organisaties in België. De tweede rol is die van educator, met een focus op

train-the-trainer-initiatieven voor een professionele doelgroep en de productie van educatief materiaal. De derde rol is die van promotor en bepleiter van mensenrechteneducatie. Vanuit deze rol wil het FIRM het belang van mensenrechteneducatie in opleidingen blijvend onder de aandacht brengen.

In 2025 lag de nadruk op de rol van facilitator. In dat kader organiseerde het FIRM het eerste netwerk-vent rond mensenrechteneducatie, in samenwerking met Kazerne Dossin, de Academie van Justitie, het Instituut voor Gerechtelijke Opleiding en het partnerschap School for Rights. Een zestigtal professionals uit NGO's, openbare instellingen, culturele organisaties en de academische wereld namen deel.

De centrale vraag van het evenement luidde: hoe kunnen mensenrechten verankerd worden in het dagelijks leven — op school, op het werk, in het gezin en online? De deelnemers volgden workshops van School for Rights, het Kenniscentrum Kinderrechten (KeKi) en Unia, waarin werkvormen, bestaand leer materiaal en strategieën aan bod kwamen om mensenrechten binnen organisaties te integreren.

De eerste netwerkdag rond mensenrechteneducatie

In 2025 startte het FIRM ook een studie naar de ervaringen van leerkrachten met mensenrechten in de klas. Via een online enquête deelden leerkrachten hun ervaringen en de uitdagingen waar zij op botsen bij mensenrechteneducatie. Daarbij werd onder meer nagegaan hoe zij met het

thema omgaan, welke hindernissen zij ervaren, hoe zij met die hindernissen omgaan en welke ondersteuning zij nodig hebben om hiermee verder aan de slag te gaan. Met de verzamelde informatie wil het FIRM bijdragen aan een context waarin leerkrachten zich voldoende ondersteund voelen om mensenrechten in de klas aan bod te brengen.

De resultaten van het onderzoek worden in 2026 gepubliceerd. Dit onderzoek kadert binnen de rol van het FIRM als promotor en bepleiter van mensenrechteneducatie. Op basis van de bevindingen zullen aanbevelingen worden geformuleerd om mensenrechteneducatie in België verder te versterken.

2.7. COMMUNICATIE

Mensenrechten zijn universeel en gelden voor iedereen, ongeacht hun persoonlijke situatie. Daarom is het essentieel dat alle mensen goed geïnformeerd zijn over hun rechten. Het FIRM verspreidt regelmatig informatie en communiceert over zijn adviezen, aanbevelingen en rapporten. Het voert ook campagnes om burgers bewust te maken van hun rechten.

2.7.1. COMMUNICATIEKANALEN

Het belangrijkste communicatiekanaal van het FIRM is zijn website, die beschikbaar is in het Frans, Nederlands, Duits en Engels. Bezoekers vinden er, gegroepeerd per thema, informatie over mensenrechten en over de organisaties waarmee ze contact kunnen opnemen wanneer hun rechten niet worden gerespecteerd, aangezien het FIRM zelf niet bevoegd is om individuele klachten of dossiers te onderzoeken. Alle adviezen en rapporten (zie punt 2.1.) worden in het Frans en het Nederlands op de website gepubliceerd, vergezeld van een duidelijke samenvatting. De rubriek “nieuws” biedt een overzicht van het laatste nieuws over het FIRM en de mensenrechten in België. Het FIRM vindt het ook belangrijk dat iedereen de website kan bezoeken, ook wie bijvoorbeeld slecht ziet, slecht hoort of niet zo vlug met de vingers is. De inspanningen op het vlak van toegankelijkheid werden in 2025 beloond met

het AnySurfer label. Dat label bewijst dat de toegankelijkheidsspecialisten van AnySurfer de toegankelijkheid van de website hebben getest en dat de website voldoet aan de standaard (WCAG 2.2 niveau A).

Het FIRM publiceert regelmatig berichten op sociale media. Het is actief op LinkedIn, Instagram en Facebook.

Elke maand stuurt het FIRM zijn abonnees een [nieuwsbrief](#) waarin het verslag uitbrengt over zijn adviezen en rapporten, maar ook over de activiteiten van andere mensenrechtenorganisaties. In 2025 heeft het FIRM 10 persberichten en 1 open brief verspreid. Het Instituut werd meer dan 230 keer in de media vermeld. Daarnaast worden medewerkers van het FIRM af en toe uitgenodigd als spreker door universiteiten en hogescholen. Ze nemen ook vaak deel aan verschillende debatten en conferenties in België en in het buitenland.

2.7.2. BEWUSTMAKINGSCAMPAGNE “MENSENRECHTEN BEGINNEN HIER”

Met de campagne “Mensenrechten beginnen hier, bij jou” toonde het FIRM dat mensenrechten aanwezig zijn in alledaagse situaties. De doelstelling van deze campagne was om de bewustwording te vergroten en mensen te stimuleren om hun rechten beter te leren kennen, er zelf over na te denken en bij te dragen aan de bescherming ervan.

Campagne-ambassadeurs Linde Merckpoel en Kody Kim gingen in gesprek met mensen op straat om te horen hoe zij hun rechten ervaren en kennen. Dat leverde video's op die online werden verspreid via platformen on demand zoals VRT Max, Streamz, RTLPlay en TF1+ Belgique. 662 200 video's werden volledig bekeken. Omdat een persoon de video meermaals te zien kreeg, betekent dit dat minstens 278 500 unieke personen de video hebben bekeken. Linde Merckpoel en Kody Kim deelden de video's ook via hun eigen socialemediakanalen.

Hun video's werden samen bijna 220 000 keer gezien, met meer dan 700 interacties.

Het FIRM peilde ook naar welke mensenrechten de Belgen kennen, in welke mate ze er bezorgd over zijn, of ze vinden dat deze mensenrechten in ons land gerespecteerd worden en of ze al dan niet akkoord gaan met enkele stellingen. De resultaten tonen aan dat mensenrechten duidelijk leven in de samenleving, maar dat het belangrijk is om te blijven sensibiliseren rond wat ze echt betekenen in ons dagelijkse leven. De meest bekende mensenrechten blijken het recht op vrije meningsuiting, op privacy en op gezondheid(szorg) te zijn. Respectievelijk 88%, 86% en 81% van de Belgen heeft er al van gehoord. Uit het onderzoek blijkt ook dat een op de vier Belgen (25 %) in grote of zeer grote mate bezorgd is over zijn of haar mensenrechten. Het recht op een behoorlijke levensstandaard komt ruimschoots naar voren als de belangrijkste zorg: vier op de tien mensen (41 %) vinden dat dit recht in België niet wordt gerespecteerd.

Het symbool van deze campagne was de locatiepin. Het FIRM stuurde een pin naar ongeveer 350 partners. Door de pin op te spelden, konden zij tonen dat mensenrechten hen nauw aan het hart liggen, en dat ze zich inzetten voor een samenleving waarin iedereen zich veilig, erkend en gerespecteerd voelt.

Linde Merckpoel praat met mensen over hun rechten

2.8. MELDINGEN VAN BURGERS

Regelmatig nemen burgers contact op met het FIRM via e-mail, post, telefoon of sociale media. In 2025 ontving het FIRM zo'n 400 meldingen en vragen van burgers, een stijging van meer dan 50 % ten opzichte van 2024. De meldingen hadden betrekking op een brede waaier aan thema's: asiel en migratie, armoede, geweld door politieagenten, detentieomstandigheden in gevangenissen, racisme en discriminatie, toegang tot de rechter, SLAPP-procedures (*Strategic Lawsuits Against Public Participation*) en de rapporten en adviezen van het FIRM.

Het FIRM is niet bevoegd om klachten te behandelen en is dus niet bevoegd om individuele situaties of dossiers te onderzoeken. Het streeft er niettemin naar om informatie te verstrekken en [mensen door te verwijzen naar de bevoegde instellingen](#) die hen kunnen helpen, of het nu gaat om overheidsinstellingen of actoren uit het maatschappelijk middenveld, zoals Myria, Unia, het Comité P, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen, de Hoge Raad voor de Justitie, het Vlaams Mensenrechteninstituut, de ombudsmannen of actoren zoals advocaten, balies, vakbonden en bureaus voor rechtsbijstand. De ontvangen meldingen worden ook bewaard voor opvolging en onderzoek en dragen bij aan de analyses en aanbevelingen van het FIRM.

**3. MANDAAT VAN HET FIRM:
NAAR EEN NOODZAKELIJKE VERSTERKING**

3.1. OPDRACHTEN EN MANDAAT

Als onafhankelijke publieke instelling beschermt en bevordert het FIRM de mensenrechten in België. Het Instituut voert de wettelijke opdrachten uit, zoals vastgelegd in zijn oprichtingswet, alsook in de twee wetten over klokkenluiders in de federale publieke en de privésector. Daartoe werkt het FIRM nauw samen met andere mensenrechtenorganisaties.

3.1.1. ALGEMENE OPDRACHTEN

Volgens de [wet van 12 mei 2019](#) voert het FIRM de volgende opdrachten uit:

- uitbrengen van adviezen, aanbevelingen en rapporten;
- afstemmen van de wetgeving, regelgeving en handelwijzen op de internationale instrumenten;
- opvolgen van de tenuitvoerlegging van de internationale verplichtingen door de Belgische overheden;
- stimuleren van de bekrachtiging van of toetreding tot nieuwe internationale mensenrechteninstrumenten;
- samenwerken met de organen van de Verenigde Naties en van de regionale organisaties voor de rechten van de mens;
- samenwerken met sectorale instanties en middenveld;
- de fundamentele rechten bevorderen.

3.1.2. OPDRACHT KLOKKENLUIDERS

Daarnaast voert het FIRM sinds eind 2022 - in overeenstemming met de [wet van 28 november 2022](#) betreffende de bescherming van klokkenluiders in de private sector en de [wet van 8 december 2022](#) betreffende de melding van integriteitsschendingen in de federale overheidsinstanties - de volgende opdrachten uit met betrekking tot klokkenluiders:

- geïnteresseerden informeren over klokkenluiders;
- ondersteuning bieden aan klokkenluiders die hier nood aan hebben;
- elke twee jaar een verslag opstellen over de bescherming van klokkenluiders in België;

- bijdragen aan een cultuur die de naleving van de rechten en de bescherming van klokkenluiders aanmoedigt.

3.1.3. OPDRACHT NPM

Op 21 april 2024 heeft het federaal parlement via een [wetswijziging van de oprichtingswet van het FIRM](#) een nationaal preventiemechanisme ter voorkoming van foltering (NPM) binnen het Instituut opgericht als autonome entiteit binnen het Instituut. Het preventiemechanisme werkt nauw samen met drie gespecialiseerde instanties: de Centrale toezichtsraad voor het gevangeniswezen (CTRG), het federaal migratiecentrum Myria en het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten (Comité P). Het NPM ziet toe op de menswaardige behandeling van personen die verblijven in plaatsen van vrijheidsberoving. Het heeft als opdrachten:

- regelmatig en preventief plaatsen van vrijheidsberoving bezoeken om de toestand van personen die van hun vrijheid beroofd werden te onderzoeken;
- onderzoek doen over thema's die relevant zijn om foltering en onmenselijke behandeling te voorkomen;
- op basis van de observaties en vaststellingen aanbevelingen formuleren voor bevoegde autoriteiten;
- op vraag of op eigen initiatief adviezen formuleren over wetgeving of wetsontwerpen;
- bewustmakings- en vormingsprogramma's ontwikkelen om informatie door te geven aan burgers en aan personen die van hun vrijheid beroofd zijn;
- een jaarverslag opstellen en openbaar maken.

3.1.4. OPDRACHT KNOOPPUNT ANTI-SLAPP

Het FIRM werd eind 2022 door FOD Justitie aangesteld als Belgisch centraal knooppunt in de strijd tegen SLAPPs. Het gaat om misbruik van gerechtelijke procedures die worden ingesteld om het werk te verhinderen of personen het zwijgen op te leggen die kritiek uiten, zoals journalisten, academici, mensenrechtenverdedigers...

Vrijheid van meningsuiting is een essentieel onderdeel van een democratische samenleving. Nochtans

kunnen journalisten, schrijvers, kunstenaars, academici, NGO's en mensenrechtenactivisten soms het slachtoffer worden van onrechtmatige juridische procedures die hen willen verhinderen hun werk uit te voeren of hen het zwijgen willen opleggen. Deze intimidatiepraktijk staat bekend als SLAPP (*Strategic Lawsuit Against Public Participation*).

De Europese Unie en de Raad van Europa willen een einde maken aan SLAPP en hebben hiertoe een richtlijn aangenomen en aanbevelingen geformuleerd. Als centraal anti-SLAPP contactpunt zal het FIRM:

- informatie verzamelen en delen;
- bewustmakingscampagnes voeren;
- de versterking van doelgroepen (journalisten, academici, advocaten, ...) aanmoedigen (opleiding, bewustmaking);
- synergiën ontwikkelen met relevante instrumenten op het gebied van de rechtsstaat en de bescherming van de grondrechten. Het FIRM is momenteel bezig met de uitwerking van deze nieuwe opdracht.

Het FIRM is momenteel bezig met de uitwerking van deze nieuwe opdracht.

3.1.5. MANDAAT

De wet kent het FIRM een federaal mandaat toe. Dit betekent dat het bevoegd is voor zaken die in België op het federale niveau beslist worden, maar (nog) niet voor onderwerpen waarover de gemeenschappen en gewesten beslissen. De wet biedt wel perspectief op een toekomstige interfederalisering. Dit houdt in dat het FIRM ook zou kunnen (samen) werken over materies die onder de bevoegdheid van de gemeenschappen en gewesten vallen.

Daarnaast heeft het FIRM een residuair mandaat, wat inhoudt dat het in eerste instantie voor de aangelegenheden in verband met de bescherming van de mensenrechten waarvoor geen andere onafhankelijke publiekrechtelijke instantie bevoegd is. Het Instituut werkt nauw samen met mensenrechteninstanties, zoals Unia, Myria, het Steunpunt tot bestrijding

van armoede, de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen, de Gegevensbeschermingsautoriteit, het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, het Vlaams Mensenrechteninstituut, ...

Voorlopig heeft het FIRM niet de bevoegdheid om individuele klachten te behandelen.

In maart/april 2023 werd het FIRM internationaal erkend als een nationale mensenrechteninstelling door GANHRI, de wereldwijde alliantie van nationale mensenrechteninstellingen. GANHRI heeft het FIRM status B toegekend volgens de principes van Parijs, een reeks erkende normen om de geloofwaardigheid, onafhankelijkheid en doeltreffendheid van nationale mensenrechteninstellingen in de wereld te kunnen beoordelen. GANHRI is van oordeel dat het mandaat van het FIRM, zoals bepaald in zijn basiswet, onvoldoende ruim is voor een status A en heeft een reeks aanbevelingen gedaan. Het FIRM pleit ervoor dat maatregelen worden getroffen zodat België kan beschikken over een nationale mensenrechteninstelling met status A.

3.2. DE BESCHERMING VAN DE MENSENRECHTEN IN BELGIË VERSTERKEN DOOR INTERFEDERALISERING

Het mandaat van het Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens (FIRM) is vastgelegd in de wet van 12 mei 2019. Het omvat alle aangelegenheden met betrekking tot de grondrechten die onder de federale bevoegdheid vallen, tenzij die door de sectorale instanties voor de bevordering en bescherming van de rechten van de mens worden behandeld. Het FIRM treedt dus op binnen de grenzen van zijn residuaire federale bevoegdheden om adviezen, aanbevelingen en rapporten op te stellen over alle kwesties met betrekking tot de bevordering en bescherming van de grondrechten.

De interfederalisering¹¹⁸ van het FIRM, zoals voorzien in zijn oprichtingswet en actief gepromoot door het Instituut, is van strategisch belang om de bescherming van de grondrechten in België te versterken en de burgers een meer coherente en toegankelijke bescherming van hun rechten te garanderen, ongeacht het betrokken bestuursniveau. Ze is ook noodzakelijk om het Instituut in staat te stellen een status te verkrijgen die volledig in overeenstemming is met de Principes van Parijs (de A-status van GANHRI)¹¹⁹. De interfederalisering zou de federale overheid en verschillende gefedereerde entiteiten omvatten, namelijk het Waals Gewest, de Franse Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Duitstalige Gemeenschap, de Franse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. De Vlaamse Gemeenschap beschikt sinds 2023 over een eigen mensenrechteninstituut (Vlaams Mensenrechteninstituut - VMRI)¹²⁰.

Die evolutie zou een aanvulling vormen op de bestaande mensenrechteninstellingen, die over cruciale expertise beschikken. Het zou de burgers een duidelijker en coherenter beschermingskader bieden, terwijl de lacunes van het huidige mandaat worden opgevuld. Het zou het FIRM een mandaat geven dat beter aansluit bij de Belgische institutionele realiteit en zou tegemoetkomen aan de internationale aanbevelingen waarin België wordt opgeroepen om een nationale mensenrechteninstelling op te richten met een uitgebreid mandaat dat volledig in overeenstemming is met de Principes van Parijs¹²¹.

118 De interfederalisering betekent in dit geval dat het mandaat van een federale instelling wordt uitgebreid tot de bevoegdheden van de Gemeenschappen en de Gewesten.

119 Erkende nationale mensenrechteninstellingen (NMRI's) worden geaccrediteerd door de Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI), op voorwaarde dat ze de Principes van Parijs naleven. In maart 2023 heeft de Accreditatiecommissie (SCA) van GANHRI de B-status toegekend aan het FIRM. Deze B-status geeft echter aan dat het FIRM nog niet voldoet aan alle hoogste internationale normen die zijn vastgelegd in de Principes van Parijs.

120 Het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI) is op 15 maart 2023 van start gegaan.

121 Tijdens de laatste Universele Periodieke Evaluatie (UPR) hebben verschillende staten aanbevolen dat België een mensenrechteninstituut met A-status zou oprichten, met een uitgebreid mandaat dat in overeenstemming is met de in op de internationale aanbevelingen met betrekking tot de uitbreiding van het mandaat van het FIRM.

Het zou ook bijdragen tot een grotere samenhang van het overheidsbeleid op het gebied van mensenrechten en tot het vermijden van gefragmenteerde reacties op de verschillende bestuursniveaus.

In 2025 heeft het FIRM zijn pleidooi voor interfederalisering voortgezet. Het Instituut heeft verschillende ontmoetingen georganiseerd met vertegenwoordigers van de federale overheid en de gefedereerde entiteiten. Op federaal niveau vonden gesprekken plaats met de kabinetten van de premier, de minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Justitie, de minister van Werk en de minister van Gelijke Kansen. Op het niveau van de gefedereerde entiteiten vonden gesprekken plaats met de ministeriële kabinetten van de Franse Gemeenschap (minister-president en minister bevoegd voor Gelijke Kansen), van het Waals Gewest (minister-president en minister bevoegd voor Gelijke Kansen¹²²) en ook met de autoriteiten van de Duitstalige Gemeenschap (minister van Gezin, Sociale Zaken, Huisvesting en Gezondheid)¹²³. Deze ontmoetingen hebben het mogelijk gemaakt om de uitdagingen van de interfederalisering te benadrukken en een dialoog op gang te brengen met de gefedereerde entiteiten over de perspectieven voor de versterking van het kader voor de bescherming van de mensenrechten in België.

3.2.1. EEN GEFRAGMENTEERDE BESCHERMING VAN DE RECHTEN

Ons federale model houdt in dat talrijke bevoegdheden die belangrijke uitdagingen op het vlak van de mensenrechten met zich meebrengen, gezamenlijk worden uitgeoefend door de federale overheid en de gefedereerde entiteiten. Dat vraagt dan ook een nauwe coördinatie tussen die verschillende bestuursniveaus. Dit is met name het geval op gebieden zoals werkgelegenheid, sociale zaken, gezondheidszorg ...

122 Wat de ontmoeting met de minister bevoegd voor Gelijke Kansen betreft, heeft er slechts één ontmoeting plaatsgevonden met minister Coppieters, die bevoegd is voor Gelijke Kansen in het Waals Gewest en de Franse Gemeenschap.

123 Er zullen ook contacten worden gelegd met de autoriteiten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In deze context is een mandaat dat beperkt is tot het federale niveau niet aangepast aan de institutionele realiteit. Die situatie leidt tot een aantal moeilijkheden bij de uitvoering van de taken die aan het FIRM zijn toevertrouwd. Ze beperkt ook de mogelijkheid voor burgers om te genieten van een duidelijke en coherente bescherming van hun rechten. De volgende twee voorbeelden illustreren die moeilijkheden in een systeem waar de bevoegdheden nauw met elkaar verweven zijn.

3.2.2. AANBEVELINGEN MET BEPERKTE REIKWIJDTE

In 2024 publiceerde het FIRM een onderzoek getiteld 'Ruimte voor mensenrechtenverdedigers in België'. Dat onderzoek werd uitgevoerd bij meer dan 150 organisaties die actief zijn op het gebied van mensenrechten. Uit de resultaten blijkt dat mensenrechtenverdedigers te maken hebben met verschillende vormen van druk, intimidatie en financiële onzekerheid. Ze geven ook aan dat ze moeite hebben om deel te nemen aan besluitvormingsprocessen en dat ze te maken hebben met politieke en juridische druk. Die factoren beperken hun handelingsvermogen en hebben een impact op de kwaliteit van de democratische ruimte in België.

Naar aanleiding van dit onderzoek heeft het FIRM een reeks aanbevelingen geformuleerd gericht aan beleidsmakers, om het klimaat waarin deze organisaties opereren te versterken. De aanbevelingen zijn gericht op de versterking van de civiele ruimte, structurele steun voor de financiering van organisaties en het respecteren van hun onafhankelijkheid. Ze benadrukken ook de noodzaak om verbale agressie en online haat tegen mensenrechtenverdedigers te bestrijden door het bevorderen van een cultuur van erkenning en waardering voor hun werk. Ten slotte benadrukken ze het belang van het versterken van initiatieven op het gebied van onderwijs en bewustmaking over mensenrechten.

Hoewel sommige aanbevelingen onder de federale bevoegdheden vallen waarvoor het FIRM zijn

mandaat ten volle kan uitoefenen, zouden de meeste ook betrekking kunnen hebben op aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de gefedereerde entiteiten vallen, zoals cultuur, jeugd of onderwijs. Voor die domeinen kan het FIRM de uitvoering niet begeleiden, noch de opvolging ervan verzekeren. Bovendien worden in sommige aanbevelingen enkele hefboomen voor actie voorgesteld, zoals de ontwikkeling van educatieve initiatieven om het publiek te informeren en te sensibiliseren over kwesties in verband met mensenrechten. Deze domeinen vallen echter grotendeels onder de bevoegdheden van de gefedereerde entiteiten, wat ook de interventiecapaciteit van het FIRM in dit kader en uiteindelijk de bescherming van mensenrechtenverdedigers beperkt. Die beperking kan de invoering van coherente oplossingen voor de betrokken organisaties en voor het behoud van de civiele ruimte belemmeren.

3.2.3. OVERHEDEN KUNNEN GEEN BEROEP DOEN OP EXPERTISE OVER MENSENRECHTEN

Binnen zijn huidige federale mandaat kan het FIRM alleen advies uitbrengen over aangelegenheden die onder de federale bevoegdheden vallen¹²⁴. Het kan zich op dit moment dus niet uitspreken over wetsontwerpen of -voorstellen van de regeringen of parlementen van de gefedereerde entiteiten, ook niet wanneer het om belangrijke mensenrechtenkwesties gaat.

In 2025 werd het Instituut door het kabinet van de viceminister-president en minister van Ruimtelijk Beleid, Infrastructuur, Mobiliteit en Lokale Besturen van het Waals Gewest gevraagd om advies uit te brengen over twee voorontwerpen van decreet betreffende lokale integrale veiligheidscellen inzake radicalisme,

¹²⁴ Artikel 4 van de wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de Rechten van de Mens.

De interfederalisering zou het systeem voor de bescherming van de fundamentele rechten in België versterken.

extremisme en terrorisme¹²⁵. Deze voorontwerpen van decreten sloten aan bij de aanbevelingen van de federale parlementaire onderzoekscommissie inzake de aanslagen van 22 maart 2016¹²⁶, die pleitte voor een versterkte multidisciplinaire lokale samenwerking. Het FIRM had zich met deze onderwerpen beziggehouden in het kader van zijn internationale rapporten¹²⁷ en een advies aan het federale parlement over een wetsvoorstel dat

125 Voorontwerp van decreet tot invoeging van een boek VI in het eerste deel van het Wetboek van lokale democratie en decentralisatie en tot wijziging van artikel L3111-1 daarvan, met het oog op de organisatie van de deelname van de diensten die onder de bevoegdheden van het Gewest vallen aan de lokale cellen voor integrale veiligheid op het gebied van radicalisme, extremisme en terrorisme (eigen vertaling). Voorontwerp van decreet tot toepassing van het eerste deel, boek VI, van het Wetboek van lokale democratie en decentralisatie op bepaalde diensten met het oog op de organisatie van de deelname van de diensten die onder de bevoegdheid van het Gewest vallen aan de lokale cellen voor integrale veiligheid op het gebied van radicalisme, extremisme en terrorisme, krachtens artikel 138 van de Grondwet (eigen vertaling).

126 Onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de omstandigheden die hebben geleid tot de terroristische aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven Brussel-Nationaal en in het metrostation Maalbeek te Brussel, met inbegrip van de evolutie en de aanpak van de strijd tegen radicalisme en de terroristische dreiging.

127 FIRM, *Parallel rapport voor het Comité tegen Foltering*, 14 juni 2021.

eveneens voortvloeide uit de aanbevelingen van deze parlementaire onderzoekscommissie¹²⁸. Het FIRM moest helaas negatief antwoorden op deze vraag om advies door de beperkingen van zijn mandaat.

Deze situatie illustreert concreet de beperkingen van het huidige mandaat: voor bepaalde aanbevelingen van een federale commissie kan het FIRM een advies uitbrengen, terwijl het voor andere aanbevelingen van diezelfde commissie daartoe niet in staat is. Het illustreert ook dat bepaalde overheidsinstanties mogelijk geen toegang hebben tot onafhankelijke expertise op het gebied van mensenrechten, wat de inachtneming van die aspecten in het beleid kan beperken.

128 FIRM, *Advies over de gemeenschappelijke databank „Terrorisme, extremisme en radicaliseringsprocessen“* nr. 2/2024, 9 februari 2024.

3.2.4. CONCLUSIE: EEN NOODZAKELIJKE EVOLUTIE

De twee hierboven gepresenteerde voorbeelden illustreren concreet de beperkingen waarmee het FIRM wordt geconfronteerd bij de uitoefening van zijn taken als gevolg van een beperkt mandaat op federaal niveau. Ze brengen twee soorten beperkingen aan het licht. Enerzijds kan het Instituut moeilijkheden ondervinden wanneer de betrokken aangelegenheden onder gedeelde bevoegdheden van verschillende bestuursniveaus vallen. De beperking van het mandaat van het Instituut tot het federale niveau kan immers, op bevoegdheidsgebieden die onder bepaalde gefedereerde entiteiten vallen, de continuïteit, de samenhang van het optreden en de bescherming op het gebied van de mensenrechten aantasten, in het bijzonder voor mensenrechten die niet door andere actoren binnen deze entiteiten worden gedragen.

Anderzijds kan het FIRM geen positief antwoord geven op verzoeken om advies van de gefedereerde entiteiten, terwijl het juist een meerwaarde zou kunnen bieden op gebieden die onder de exclusieve bevoegdheden van de gefedereerde entiteiten vallen. Dit is het onderwerp van het tweede voorbeeld dat in dit hoofdstuk wordt gepresenteerd.

In een federale staat als België, waar talrijke bevoegdheden die een directe impact hebben op de mensenrechten zowel onder de bevoegdheid van het federale niveau als van de gefedereerde entiteiten vallen of gezamenlijk worden uitgeoefend, leidt de beperking van het mandaat van het FIRM tot het federale niveau tot belangrijke lacunes in het systeem voor de bescherming van de grondrechten.

In de praktijk belet deze situatie het Instituut om zijn onafhankelijke expertise ten volle in te zetten op essentiële domeinen zoals onderwijs, huisvesting of jeugdhulp.

De interfederalisering van het FIRM, voorzien in zijn oprichtingswet¹²⁹ en aanbevolen door talrijke internationale instanties, lijkt dan ook een noodzakelijke evolutie om zijn mandaat aan te passen aan de Belgische institutionele realiteit. Een dergelijke evolutie zou niet alleen de samenhang van het systeem voor de bescherming van de grondrechten versterken, maar ook garanderen dat alle bestuursniveaus kunnen profiteren van de expertise van het Instituut. In die zin vormt het een essentiële stap om een meer volledige, samenhangende en effectieve bescherming van de grondrechten voor iedereen in België te waarborgen. Ten slotte zou dit België in staat stellen zich aan te sluiten bij de overgrote meerderheid van de lidstaten van de Europese Unie die beschikken over een nationale mensenrechteninstelling met een A-status in overeenstemming met de Principes van Parijs.

129 Wet van 12 mei 2019 tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en bevordering van de rechten van de mens, artikelen 13, 15 en 21.

4. **ORGANISATIE** EN WERKING

4.1. HUMAN RESSOURCES

4.1.1. RAAD VAN BESTUUR

De Raad van Bestuur bepaalt het algemene beleid van het FIRM en bestaat uit 12 leden uit de academische wereld, de juridische wereld, het middenveld en de sociale partners. De leden van de Raad van Bestuur worden aangewezen door de Kamer van volksvertegenwoordigers voor een mandaat van zes jaar, dat een keer kan worden verlengd. Tussen de leden bestaat een taal- en genderpariteit: 6 Nederlandstalige en 6 Franstalige leden waarvan maximum twee derde hetzelfde geslacht hebben. De Raad van Bestuur bestaat ook uit 12 plaatsvervangende leden.

Elk jaar wisselt het voorzitterschap van de raad van bestuur. Van juli 2024 tot juli 2025 waren Isabelle Doyen en Koen Lemmens respectievelijk voorzitter en ondervoorzitter van het FIRM. Sinds juli 2025 is Koen Lemmens voorzitter en Isabelle Doyen ondervoorzitter.

In 2025 bestond de Raad van Bestuur uit de volgende effectieve leden:

Mandaten tot juli 2026
Franstalige leden:
Olivier De Schutter
Isabelle Doyen (voorzitter, daarna ondervoorzitter)
Nederlandstalige leden:
Guy Cox
Frank Judo
Mandaten tot juli 2028
Franstalige leden:
Mona Giacometti
Camille Leroy
Nederlandstalige leden:
Bruno Lietaert
Catherine Van de Heyning
Mandaten tot juli 2030
Franstalige leden:
Arianne Estenne
Julie Lejeune
Nederlandstalige leden:
Eva Brems
Koen Lemmens (ondervoorzitter, daarna voorzitter)

De plaatsvervangende leden zijn Muriel Clavie, Stef Feyen, Yves Aerts, Quentin Van Enis, François Vandamme, Walther Thiery, Geert Hoste, Michel Forges, Annick Hellebuyck, Sarah Scheepers, Michaël De Gols et Marta Ibero Dolla.

4.1.2. SECRETARIAAT

De uitbreiding van de opdrachten van het FIRM bracht ook een versterking van het team met zich mee. Het secretariaat, dat instaat voor de uitvoering van de activiteiten van het instituut en de ondersteuning van de Raad van Bestuur, heeft zich zo verder gestructureerd. De komst van een IT-medewerker en nieuwe collega's in het team van het Nationaal Preventiemechanisme (NPM) en het team ter ondersteuning van klokkenluiders hebben bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van het secretariaat.

Op 31 december 2025 telde het secretariaat van het FIRM 26 personeelsleden, waarvan 24 statutairen en 2 tijdelijke contractuelen. De aanwerving van 3 nieuwe statutaire personeelsleden, die nog moest worden opgestart of afgerond, zou dit aantal op 27 brengen.

Op vijf jaar tijd is het FIRM van 7 naar 27 statutaire personeelsleden gegaan. Deze evolutie gaat gepaard met een diversiteit aan functies, die onder elkaar complementair zijn en een interdisciplinaire benadering toelaten. De 24 statutaire collega's die werkzaam waren op 31 december 2025 vormen de fundamenten van de goede werking van het instituut.

Gezien deze groei heeft het FIRM in 2025 zijn structuur grondig herzien, waarbij de organisatie nu uit vier subteams bestaat en bepaalde functies opnieuw zijn ingedeeld.

Het personeelsbestand blijft echter beperkt in verhouding tot de omvang van de taken. Een uitbreiding van het team lijkt dan ook noodzakelijk in de komende jaren, in het bijzonder voor het mandaat van het Nationaal Preventiemechanisme tegen onmenselijke behandeling in detentie (NPM) en voor de psychosociale ondersteuning van klokkenluiders.

4.2. FINANCIËN EN BUDGET

Het FIRM wordt gefinancierd met een dotatie van de Kamer van volksvertegenwoordigers. Deze dotatie maakt integraal deel uit van de algemene begroting van de Staat. De begroting wordt jaarlijks vastgesteld en goedgekeurd door de Kamer.

Voor 2025 werd een dotatie van € 3.769.000,00 toegekend. Vermeerderd met de overgedragen boni van 2024 ten bedrage van € 1.215.094,75, bedroeg het totale goedgekeurde budget voor 2025 € 4.984.094,75. De werkelijke uitgaven voor 2025 bedroegen € 3.516.071,02.

Het Instituut blijft streven naar een uitbreiding van zijn financiële middelen om zijn huidige opdrachten doeltreffend te kunnen blijven uitvoeren, kwalitatief hoogstaand werk te leveren, de mensenrechten te beschermen en te bevorderen en nieuwe opdrachten te kunnen opnemen.

	Rekeningen 2024	Budget 2025	Budget 2026
Uitgaven	€ 2.488.783,46	€ 3.516.071,02	<i>niet beschikbaar</i>
Financiering	€ 4.348.732,78	€ 4.984.094,75	€ 5.082.949,32
Dotatie	€ 4.111.000,00	€ 3.769.000,00	€ 3.223.000,00
Overgedragen boni	€ 237.732,78	€ 1.215.094,75	€ 1.859.949,32
Andere ontvangsten	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Saldo	€ 1.859.949,32	€ 1.468.023,73	<i>niet beschikbaar</i>

April 2026

Verantwoordelijke uitgever: Martien Schotsmans
Lay-out: Centrale drukkerij van de Kamer van volksvertegenwoordigers
Vertaling: Brussels Translation BVBA

Bij verschillen tussen de Nederlandstalige en de Franstalige versie van het jaarverslag,
prevaleert de Franstalige tekst.

De volledige of gedeeltelijke reproductie voor educatieve en niet-commerciële
doeleinden wordt aangemoedigd met vermelding van de bron.

Dit verslag is ook online beschikbaar op www.federaalinstituutmensenrechten.be.

Cette publication est également disponible en français.
Diese Veröffentlichung ist auch auf Deutsch erhältlich
This report is also available in English.

**FEDERAAL INSTITUUT VOOR DE BESCHERMING EN
DE BEVORDERING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS
(FIRM)**

Leuvenseweg 48
1000 Brussel

www.federaalinstituutmensenrechten.be

 <https://www.linkedin.com/company/firm-ifdh>

 <https://www.facebook.com/firmifdh>

 https://www.instagram.com/firm_ifdh